

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Cestovní ruch a regionální rozvoj

Analýza přírodních a kulturních podmínek pro rozvoj cestovního ruchu
Zakarpatska
(diplomová práce)

Autor: Kateryna Ledyda
Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Netková

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne 10. prosince 2010

.....
podpis studenta

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce paní PhDr. Jarmile Netkové za odborné vedení práce, cenné rady, připomínky, ale především za čas, ochotu a trpělivost. Také bych ráda poděkovala svým nejbližším za podporu během celého studia.

Obsah

Úvod.....	5
1. Cestovní ruch.....	7
1.1. Definování cestovního ruchu.....	7
1.2. Typy cestovního ruchu dle převažující motivace účasti na cestovním ruchu	10
2. Cestovní ruch na Ukrajině.....	15
2.1. Základní informace.....	15
2.2. Administrativní dělení Ukrajiny	16
2.3. Historie cestovního ruchu na Ukrajině	17
2.4. Rozvoj cestovního ruchu na Ukrajině	19
2.5. Statistické údaje o příjezdovém cestovním ruchu na Ukrajině za I. čtvrtletí roku 2010	22
3. Zakarpatsko	25
3.1 Základní údaje	25
3.2. Podkarpatská Rus	26
3.3. Potenciál Zakarpatska.....	31
3.3.1. Přírodní potenciál	31
3.3.2.Kulturně-historický potenciál.....	33
3.3.3.Společensko-kulturní potenciál	37
3.3.4.Sportovní a venkovský potenciál	38
3.3.5.Lázeňský potenciál	39
4. Cestovní ruch Zakarpatska – analýza současného stavu	41
4.1. Informační centra	42
4.2. Doprava	44
4.3. Ubytovací zařízení.....	45
4.4. Stravovací zařízení	46
4.5. Cestovní ruch a rekreace Zakarpatska 2004-2009.....	48
4.6. Rozvoj, podpora a propagace cestovního ruchu Zakarpatska	49
4.7. Mezinárodní spolupráce ve sféře cestovního ruchu (2007-2010)	53
4.7.1. Spolupráce s Maďarským.....	54
4.7.2. Spolupráce s Slovenskem.....	56
4.7.3. Spolupráce s Rumunským	56
4.7.4. Spolupráce s Polskem.....	57
5. Návrhy a doporučení pro rozvoj cestovního ruchu	59
5.1. SWOT analýza cestovního ruchu Zakarpatska.....	59
5.2. Závěry a doporučení k SWOT analýze.....	61

Závěr.....	64
Seznam literatury.....	65
Přílohy	67
1. Mapa a administrativní dělení Ukrajiny.....	67
2. Města a obce Zakarpatska	68
3. Chaty, útulny, noclehárny a stanice KČST	69
4. Informační centra	70
5. Turistická zařízení podle regionů	73
6. Rekreační zařízení podle regionů	74
7. Lázeňská zařízení podle regionů	74
8. Obrázky Zakarpatska.....	75

Úvod

Nejhezčím místem na celém světě pro každého člověka je jistě jeho rodná země a místa, kde vyrůstal. Zakarpatsko není výjimkou.

Zakarpatsko je krásné území s malebnou krajinou, která přitahuje turisty nejen z Ukrajiny, ale i z celého světa. Je to region minerálních pramenů, zahradnictví a vinohradnictví.

Zakarpatsko je často nazýván územím „zeleného zlata“ – lesů, sadů a vinic, malebných hor a údolí. Výjimečná příroda, mírné podnebí, lázně a architektonické památky, nádherné letní a zimní trasy, pohodlné spojení dělají Zakarpatsko půvabným regionem pro turisty. Zakarpatská oblast, s zalesněnými hory a rychlými řeky, upravenými městy a vesničky, historickými a kulturními památkami, je jednou z nejkrásnějších částí Ukrajiny.

Cílem diplomové práce je:

- Představit Zakarpatsko širší veřejnosti a tím samym zvětšit povědomí o něm
- Poukázat na jeho přírodní, kulturní, historický a společenský potenciál
- Uvést údaje o dnešní situaci a dalších možnostech rozvoje
- Provést SWOT analýzu cestovního ruchu Zakarpatska

Diplomová práce by měla potvrdit či vyvrátit následující hypotézy:

- Zakarpatsko je stále nedoceneným regionem
- Zakarpatsko hraje významnou roli v cestovním ruchu Ukrajiny
- Zakarpatsko disponuje značným přírodním a kulturním bohatstvím
- Zakarpatsko má předpoklady pro další rozvoj

Pro napsání diplomové práce byly použity jak primární, tak i sekundární zdroje. Velká část informací je získána životem v dané oblasti, vlastním pozorováním, opakovanou návštěvou, jak kulturních, tak i historických a přírodních památek. K primárním zdrojům patří také konzultace s pracovníky oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy a s předsedou Klubu T.G. Masaryka. Dále byly používány i sekundární zdroje – tištěné průvodce, propagační materiály, časopisy a knihy týkající se Zakarpatska, Ukrajiny, cestovního ruchu, památek, historie. Vzhledem k vzdálenosti tohoto regionu od České republiky při psaní se neobejde bez internetu a elektronické komunikace.

První část práce je převážně teoretická, zaměřena na pojem cestovního ruchu, jeho typologii a informaci o cestovním ruchu Ukrajiny. V druhé části diplomové práce je popsáno Zakarpatsko, zejména základní informace, historické události, mající dopad na dnešní cestovní ruch, potenciály rozvoje a současný stav cestovního ruchu. Třetí část tvoří SWOT analýza, zdůrazňující silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby cestovního ruchu Zakarpatska.

1. Cestovní ruch

Cestovní ruch je dnes významnou, dynamicky se rozvíjející součástí světového hospodářství. Právem je také někdy považován za fenomén současné doby. Uspokojení lidských potřeb, jako jsou odpočinek, zábava nebo poznání, se prostřednictvím turismu stává trendem moderního životního stylu.¹

1.1. Definování cestovního ruchu²

Složitost jevu, jakým cestovní ruch je, jeho mnohooborovost a průřezovost, činí pak obtížným i jeho přesné a z hlediska teorie i praxe jednotné definování. Celý dosavadní vývoj definování tohoto jevu je toho důkazem.

V průběhu vývoje cestovního ruchu jako společensko ekonomického jevu, se mění i přístup k jeho definování a vymezení. Autoři ve svých definicích zdůrazňují různé stránky tohoto složitého jevu, mnohdy v závislosti na tom, z hlediska které vědní disciplíny je cestovní ruch zkoumán a definován. Uvedme alespoň stručný nástin vývoje definování pojmu cestovní ruch, bez nároků na vyčerpávající přehled.

Bylo by jistě možno uvést řadu definic cestovního ruchu, které odrážejí počátky vědeckého zkoumání tohoto jevu. Jsou to definice především STRATDNERA /1905/, SCHULLERNA /1911/, MORGENROTHA /1927/, a dalších, kterým je společná snaha autorů odlišit cestovní ruch od širšího pojmu cestování jako takového.

V dalších definicích je již dán důraz nejen na odlišení pojmu cestovní ruch od cestování, ale i na postižení různých sociálních či ekonomických stránek tohoto jevu.

BORMAN /1931/ definuje cestovní ruch jako "cesty, jež se podnikají za účelem zotavení, zábavy, obchodu a povoláním nebo i z jiných příčin /za zvláštními událostmi/, při nichž dochází k dočasné změně místa bydliště. Nepatří sem však dojíždění za prací". Autor zde zdůrazňuje nepravidelnost a dočasnost cest, bez úmyslu se usadit.

R.GLUCKMANN definuje cestovní ruch jako "sumu vztahů mezi lidmi, kteří se nacházejí v nějakém místě přechodně, a mezi obyvateli tohoto místa". Autor zde zdůrazňuje oproti předchozí definici zcela jinou stránku cestovního ruchu a to vztahy mezi lidmi, jež na základě účasti na cestovním ruchu vznikají. Zde jde spíše o sociologické pojetí tohoto jevu.

E.FEDOR /1937/ chápe cestovní ruch jako "periodický příliv a odliv lidí do určitého místa nebo státu z jiného místa nebo státu". Autor zde v definici zdůrazňuje opět další aspekt

¹ FRANCOVÁ E.: Cestovní ruch, 1. Vydání, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003

² Zpracováno podle J. Indrová a kol. : Cestovní ruch I, VŠE Praha, 2004

cestovního ruchu a to především přemístění a přepravu a vztahy mezi místem bydliště a cílovým místem cestovního ruchu.

H.POSER /1933/ rozumí pod pojmem cestovní ruch "lokální nebo územní nahromadění cizinců s přechodným pobytem, které podmiňuje vznik vzájemných vztahů mezi cizinci na straně jedné a domácím obyvatelstvem, místem a jeho krajinou na straně druhé". Autor si v této definici všímá především změn, které cestovní ruch způsobuje v místech cestovního ruchu, včetně vztahů mezi účastníky cestovního ruchu a místním obyvatelstvem.

F.W.OGILVIE/1933/a J.A.NORVAL /1936/ si všímají ve své definici zcela odlišného a dosud příliš nezdůrazňovaného pohledu. Cestovní ruch chápou jako "ekonomický jev spojený se spotřebou hmotných i nehmotných statků, hrazených z prostředků získaných v místě trvalého bydliště. Z této definice je zřejmý akcent na ekonomickou stránku cestovního ruchu, především z pohledu cestovního ruchu jako součásti spotřeby obyvatelstva doprovázenou přesunem kupních fondů do míst cestovního ruchu.

Za mezník pro zkoumání a definování cestovního ruchu je považována definice švýcarských profesorů, klasiků cestovního ruchu W.HUNZIKERA a K. KŘÁPFA, kteří v roce 1942 vydávají dílo „Základy všeobecné nauky cestovního ruchu“, v němž položili základ ucelené teorie cestovního ruchu. Cestovní ruch definují jako "souhrnné označení vztahů a jevů, vznikajících na základě cesty a pobytu místně cizích osob, pokud se pobytem nesleduje usídlení a pokud s ním není spojena žádná výdělečná činnost". Tato definice se stala východiskem dalšího vývoje definování cestovního ruchu, zejména v poválečném období.

Tyto základní atributy cestovního ruchu se pak v různé podobě objevují v řadě poválečných definic cestovního ruchu, i v definicích současné doby.

V.DOHNAL /1969/ chápe "cestovní ruch jako cestu uspokojování potřeb lidí v oblasti rekreace, turistiky a kultury, pokud k němu dochází mimo běžné životní prostředí a ve volném čase".

Obdobně vymezuje cestovní ruch i E.KOPŠO, i když poněkud z hlediska motivace v zúžené podobě: "Cestovní ruch je forma uspokojování potřeb reprodukce fyzických a duševních sil člověka mimo běžné životní prostředí a ve volném čase".

Z obdobného přístupu vychází i definice používaná na VŠE Praha. Jde o definici J.KAŠPARA /1985/, který chápe cestovní ruch jako "cestování a dočasný pobyt lidí mimo místo trvalého bydliště, obvykle ve volném čase a to za účelem rekreace, poznání a spojení mezi lidmi". Všechny tyto definice vycházejí z pojetí cestovního ruchu jako významné součásti spotřeby obyvatelstva.

Naproti tomu švýcarský profesor C.KAŠPAR /1989/ pojímá cestovní ruch jako "souhrn jevů a vztahů, které vyplývají z cestování a pobytu osob, pro které místo pobytu (rozuměj místo cestovního ruchu) není ani místem trvalého bydliště ani místem pracoviště".

Všechny uvedené definice (podobně jako řada dalších, které by bylo možno ještě uvést) jsou svědectvím toho, jak obtížné je vyčerpávajícím způsobem definovat tento složitý jev, jakým cestovní ruch je, s plným vystižením jeho mnohostrannosti a mnohooborovosti.

Shrneme-li však podstatné stránky cestovního ruchu v dostatečné míře všeobecnosti (což jsou základní atributy jakékoli definice), je nutno uvést alespoň tyto základní rysy cestovního ruchu:

- dočasnost změny místa stálého bydliště a dočasnost pobytu mimo něj
- nevýdělečný charakter cesty a pobytu (jsou obvykle realizovány ve volném čase)
- vztahy mezi lidmi, jež cestovní ruch vyvolává.

Chceme-li chápat různé stránky cestovního ruchu v jejich jednotě, musíme je také respektovat ve vymezení, které by vytvořilo základ pro kvantifikaci tohoto jevu a vytvořilo rámec pro statistické sledování cestovního ruchu jak v rámci národním, tak i mezinárodním. Tomu odpovídá i úsilí řady mezinárodních organizací sjednotit definici cestovního ruchu a vytvořit bázi pro jeho statistické sledování a srovnávání.

Z nejdůležitějších kroků v poválečném období lze uvést:

- * v roce 1937 Statistická komise Spojených národů formuluje pojem "mezinárodní turista". Táž komise v roce 1953 zavádí termín "mezinárodní návštěvník"
- * v roce 1963 konference Spojených národů o mezinárodním cestovním ruchu y Římě doporučuje definice pro pojmy "návštěvník", "turista" a "ekurzionista". Tyto definice však nebyly přijaty všemi státy a navíc cestovní ruch jako takový stále nebyl formulován a definován. Tato pojmová nejednotnost byla jedním z největších problémů statistiky světového cestovního ruchu prakticky v celém poválečném období.

Za mezník v definování cestovního ruchu i pro jeho statistické sledování lze považovat Mezinárodní konferenci o statistice cestovního ruchu, pořádanou v červnu 1991 Světovou

organizací cestovního ruchu /WTO/ v kanadské Ottavě. Na této konferenci bylo konstatováno, že cestovní ruch současné doby je nejen významným faktorem světového obchodu, ale i účinným faktorem ekonomického, kulturního a sociálního rozvoje národních celků, avšak přes veškerou snahu odborníků různých zemí, stále existují problémy v jeho vymezení i statistickém sledování. Na konferenci WTO v Ottavě byl 250 představiteli z 91 zemí podán jednotný návrh na unifikaci základních pojmů souvisejících s cestovním ruchem a cestováním na národní i mezinárodní úrovni. Unifikace je spojena s přesnou klasifikací a vymezením pojmů. Má nejen sjednotit používanou terminologii, ale zároveň umožnit unifikaci sběru a zpracování statistických údajů o cestovním ruchu. Konference v Ottavě vymezila a definovala následující základní pojmy z oblasti cestovního ruchu.

CESTOVNÍ RUCH (TOURISM) je definován jako činnost osoby, cestující na přechodnou dobu do místa mimo její běžné životní prostředí /mimo místo bydliště/ a to na dobu kratší než je stanovena, přičemž hlavní účel její cesty je jiný již vykonávání výdělečné činnosti v navštíveném místě.

Výše uvedená definice z pojmu cestovní ruch vylučuje:

- cesty v rámci místa trvalého bydliště
- pravidelné cesty do zahraničí
- dočasné přistěhování za prací
- dlouhodobé migrace³

1.2. Typy cestovního ruchu dle převažující motivace účasti na cestovním ruchu⁴

Dle tohoto kritéria bývá cestovní ruch členěn na:

➤ **rekreační cestovní ruch**, který představuje nejširší účast obyvatelstva na cestovním ruchu. Je realizován obvykle ve vhodném rekreačním prostředí, jehož příznivé účinky jsou využívány v zájmu reprodukce fyzických a duševních sil člověka. Rekreační cestovní ruch

³ Zpracováno podle J. Indrová a kol. : Cestovní ruch I, VŠE Praha, 2004

⁴ Zpracováno podle J. Indrová a kol. : Cestovní ruch I, VŠE Praha, 2004

neznamená jen pasivní odpočinek, ale obvykle je spojen s aktivním pobytem v přírodě a uplatněním celé řady sportovních aktivit, her, zájmů, zálib, koníčků, včetně takových, jakými je např. zahrádkaření, houbaření, kutilství apod. Určitým specifickým typem rekreačního cestovního ruchu je i chataření a chalupaření

➤ **kulturně poznávací cestovní ruch** je zaměřený především na poznávání historie, kultury, tradic a zvyků vlastního i jiných národů. Plní významnou výchovně vzdělávací funkci a přispívá k rozšíření kulturně společenského rozhledu obyvatelstva. Zahrnuje především návštěvu: kulturně historických památek (hradů, zámků, staveb lidové architektury a dalších kulturně historických objektů), kulturních zařízení (muzea, galerie, obrazárny, knihovny a další), kulturních akcí (divadelní představení, festivaly, folklórní a lidové slavnosti), ale i návštěvu tzv. kulturní krajiny (parky, zahrady) a další

➤ **cestovní ruch s náboženskou orientací** je v praxi označován jako náboženský cestovní ruch či poutní turistika, kde hlavním motivem je návštěva poutních a posvátných míst, návštěva církevních památek a religiózních podujetí a událostí

➤ **cestovní ruch se vzdělávacími motivy** - i když převážná část typů cestovního ruchu v sobě zahrnuje vzdělávací aspekty (poznávání jiných zemí, kultur, zvyků, přírody, společenského prostředí a pod.), lze jako samostatný typ vyčlenit takovou účast na cestovním ruchu, jejímž hlavním motivem je cestování s cílem dalšího vzdělávání - něco se naučit či poznat. Tomu je pak výrazně přizpůsoben program cesty a pobytu (např. zájezdy s výukou jazyků, různých sportovních disciplín, Jógy., jízdy na koních nebo zájezdy do významných historických, archeologických, kulturních či vědeckých míst s odborným programem a odborným vedením, spojené často i s poskytováním odborných studijních materiálů)

➤ **cestovní ruch se společenskými motivy** je orientovaný na společenské styky a komunikaci mezi lidmi a zahrnuje takové typy účasti na cestovním ruchu jako jsou např. návštěvy přátel, příbuzných a známých, návštěvy různých společenských akcí a událostí a další. Do tohoto typu cestovního ruchu bývá často zařazována i klubová turistika (klubový cestovní ruch), představující účast na cestovním ruchu vědomě (cíleně) utvořených skupin lidí, které spojují společné zájmy a záliby (sportovní, kulturní či jiné), případně obdobný styl trávení volného času (klubové vesnice či jiná klubovní rekreační střediska). Pobyty v rámci klubové turistiky jsou charakteristické bohatou programovou náplní, vysokou mírou animace, a celkově družným společenským životem

➤ **zdravotně orientovaný cestovní ruch** je zaměřen především na zdravotní prevenci, rehabilitaci, rekonvalescenci i léčení následků nemocí převážně v rámci pobytu v lázních

či jiných střediscích cestovního ruchu s příznivým zdravotním prostředím. Zahrnuje celou řadu zdravotně orientovaných aktivit, jako jsou rekondiční a zdravotně preventivně orientované pobyty zaměřené na posílení, udržení nebo obnovení fyzické či psychické kondice člověka (např. pobyty zaměřené na různá cvičení, relaxaci, snižování nadváhy, ovládání stresu a pod.). Tento typ cestovního ruchu sehrává důležitou úlohu ve zdravotním stavu obyvatelstva. Jeho význam stále roste v souvislosti se zvyšujícím se uvědoměním lidí v oblasti péče o vlastní zdraví a zdravý způsob života

➤ **sportovně orientovaný cestovní ruch** zahrnuje krátkodobé či dlouhodobější pobyty se sportovní náplní, zaměřené především na udržování a posilování zdraví a prohlubování morálních a volních vlastností člověka. V praxi nabývá zcela konkrétních forem dle druhů sportu, např. horská či vysokohorská turistika, cykloturistika, vodní turistika, pěší turistika a řady dalších forem. Jako specifická forma sportovně orientovaného cestovního ruchu bývá uváděna tzv. lovecká turistika, velké výnosný typ cestovního ruchu zaměřený na pobyty spojené s lovem zvěře či rybolovem, mající nezanedbatelný význam zejména v souvislosti se zahraničním cestovním ruchem.

V praxi do tohoto typu cestovního ruchu bývá zařazováno tzv. sportovní diváctví, čili pasivní účast na různých sportovních akcích a podujetích, pokud se jedná o jejich návštěvu mimo místo bydliště účastníků

➤ **cestovní ruch orientovaný na poznání přírodního prostředí**

i když přírodní prostředí je základním prostředím celé řady typů cestovního ruchu (rekreačního, lázeňského, sportovního apod.), přesto jeho hlubší poznání může být rovněž dominantním motivem účasti na cestovním ruchu. Je zaměřený především na poznání přírody a života v ní (fauny a flory). Zahrnuje například návštěvu přírodních rezervací, národních parků, chráněných krajinných oblastí, odlehlých, výjimečných nebo velkolepých přírodních míst a atraktivit, vyznačujících se svou jedinečností. Často jsou cesty zaměřeny i na pozorování divoké panenské přírody a její fauny a flory (pralesy, safari, pouště, arktické oblasti apod.)

Specifickým typem cestovního ruchu orientovaným na poznání přírody je ekoturistika, která splňuje všechny v předchozím uvedené aspekty s tím, že její účastníci se vyznačují a jsou vedeni k takovému chování v přírodním prostředí, které jeho hodnoty nenarušuje. Vyznačují se vysokou mírou pochopení, odpovědnosti, ohleduplnosti a etiky

vůči přírodě a její ochraně. Jde tedy o turistiku zachovávající původní hodnoty přírodního prostředí při bezprostředním styku s ní

➤ **cestovní ruch s dobrodružnými motivy** se v posledním období vyčleňuje v samostatný typ cestovního ruchu. Mnoho lidí v rámci účasti na cestovním ruchu vyhledává prioritně takové aktivity, které jsou spojeny s nebezpečím nebo otestováním svých fyzických i morálních vlastností v boji s přírodou. Jestliže tradiční turisté oceňují vizuální krásu přírody a poznání života v ní, dobrodružně orientovaní turisté vyhledávají intenzivní zážitky a poznání přírody, boj s ní, často spojen i s nebezpečnými situacemi. Jde např. o lovecké výpravy, pronásledování divoké zvěře, extrémní sporty, sjezdy divokých řek, výpravy do ledových oblastí apod.

➤ **cestovní ruch s profesními motivy** - jestliže v předchozím uvedené typy cestovního ruchu jsou v zásadě realizované ve volném čase jejich účastníků, cestovní ruch profesními motivy je spojen s profesní činností a profesními zájmy a probíhá převážně v pracovním čase účastníků, i když v sobě mnohdy obsahuje i prvky cestovního ruchu realizovaného ve volném čase. Patří sem především:

- **obchodní cestovní ruch**, zahrnující obchodně i jinak profesně zaměřené služební cesty, spočívající v různých typech obchodního jednání mezi firmami, či jednání mezi institucemi a organizacemi, sjednávání obchodních kontraktů, setkání a jednání managementu apod.
- **kongresový cestovní ruch**, zahrnující účast na různých kongresech, konferencích a seminářích sloužících k vědeckým a odborným setkáním a výměně informací ať již na národní či mezinárodní úrovni
- **cestovní ruch veletrhů a výstav**, při kterých jsou vystavovány a nabízeny různé produkty a služby s cílem zaujmout účastníky, informovat je a vytvořit si tak kontakty vedoucí k budoucímu prodeji. Často jsou i místem přímého uzavírání obchodních kontraktů či přímého prodeje
- **incentivní cestovní ruch**, který rovněž bývá zahrnován do profesně orientovaného cestovního ruchu (i když zařazení sem není zcela jednoznačné). Někdy bývá nazýván také stimulační nebo motivační

turistikou a je využíván zaměstnavatelem jako stimul k pracovnímu výkonu, k setrvání ve firmě nebo jako odměna za dosažené výkony. Charakteristické pro něj je, že náklady spojené s účastí na tomto typu cestovního ruchu zcela nebo v převážné části hradí zaměstnavatel. Může mít různé podoby, jako např. dovolená pro nejlepší pracovníky, pobyty zaměřené částečně pracovně (různé odborné semináře, školicí programy, nebo exkurse) spojené s rekreačním či poznávacím programem apod. Zahraniční praxe zahrnuje do tohoto typu i další pobyty „zájmově“ orientovaných skupin, jako např. skupinové zájezdy pro výherce různých prodejních soutěží, pobyty pro nejlepší prodejce obchodních firem apod.

V současné praxi se často místo pojmu cestovní ruch setkáváme s ne zcela přesně používanými pojmy (obchodní turistika, kongresová turistika, turistika veletrhů a výstav, incentivní turistika apod.)

➤ **cestovní ruch specificky orientovaný** - jde o cestovní ruch se specifickými motivy, jako je například nákupní cestovní ruch, představovaný cestami za výhodnými nákupy, zejména do zahraničí, politický cestovní ruch, představovaný cestovním ruchem diplomatů a cestovním ruchem v souvislosti s různými politickými akcemi (sjezdy, shromáždění, mítinky). Zahraniční literatura dokonce zavádí i pojem vojenský cestovní ruch, jako cesty příslušníků armády a další.

V konkrétní praxi se jednotlivé typy cestovního ruchu nevyskytují vždy v čisté podobě, ale dochází k jejich vzájemnému propojování a prolínání.⁵

⁵ Zpracováno podle J. Indrová a kol. : Cestovní ruch I, VŠE Praha, 2004

2. Cestovní ruch na Ukrajině

2.1. Základní informace

Ukrajina (ukrajinsky Україна) je země ležící ve východní Evropě, která na východě hraničí s Ruskem, na jihozápadě s Moldavskem, Rumunskem, na západě s Maďarskem, Slovenskem a Polskem, na severu s Běloruskem. Jižní hranice je tvořena Černým a Azovským mořem, které odděluje poloostrov Krym. Na Dněpru, největší ukrajinské řece, leží také hlavní město Kyjev.

Ukrajinská republika získala nezávislost roku 1991 po rozpadu Sovětského svazu. Ukrajina je unitární stát, který se dělí na 24 oblastí, 2 města se zvláštním statusem (Kyjev a přístav Sevastopol) a autonomní republiku Krym.

Ukrajina je s rozlohou 603 700 km² druhým největším státem Evropy (po Rusku). Zpravidla bývá přiřazována k východoevropským státům, avšak její západní regiony jako Halič nebo Zakarpatí náleží kulturně a historicky spíše ke střední Evropě.

Střední a východní Ukrajina zaujímá jihozápadní část rozlehlé Východoevropské roviny. Povrch je tvořen především vysočinami a pahorkatinami či náhorními plošinami přerušovanými údolími řek, která jsou typická především pro přítoky Dněstru v Podolí. Na jihu země se rozkládají rovinaté stepi. Druhá větší rovinatá oblast je tzv. Polesí při hranicích s Běloruskem. Největšími pohořími jsou Karpaty na jihozápadě země (nejvyšším vrchem je Hoverla, 2061 m) a Krymské hory na jihu Krymského poloostrova, jejichž nejvyšší vrcholky dosahují okolo 1500 m. Poloostrov Krym je se zbytkem pevniny spojen Perekopskou šíjí.⁶

Státním jazykem je ukrajinština, na základě rozhodnutí některých místních orgánů je v úředním styku používána rovněž ruština (především ve východních oblastech – Luhanské, Doněcké, Charkovské oblasti a na Krymu).

Počet obyvatel činí 45 850 918 obyvatel (stav k 1.08. 2010⁷), hustota je 76 obyvatel na km². Podíl ekonomicky činného obyvatelstva ve věkové skupině 15 – 70 let je 44,2 %. Za posledních 10 let je registrováno přirozené i migrační snižování počtu obyvatelstva. Migrační toky obyvatel v roce 2009 se vyrovnaly. Z celkového počtu obyvatelstva žije 68,5 % ve městech.

⁶ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ukrajina>

⁷ http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/ds/kn/kn_u/kn0710_u.html

Dělení obyvatel podle národnostního složení:

- Ukrajinci 77,8 %
- Rusové 17,3 %
- Bělorusové 0,6 %
- Moldavané 0,5 %
- Bulhaři 0,4 %
- Poláci 0,3 %
- Maďaři 0,3 %

Podle oficiálních statistických údajů žije na Ukrajině cca 8 tisíc etnických Čechů. Celkem zde žije více než 130 národností.

Na Ukrajině převládá pravoslavné náboženství (Ukrajinská pravoslavná církev Moskevského Patriarchátu, Ukrajinská pravoslavná církev Ukrajinského Patriarchátu (bez autokefality), Autokefální Pravoslavná církev), v západních oblastech řeckokatolické a římskokatolické, z protestantských nejvýraznější baptismus, v jižní oblasti, zejména na Krymu, muslimské.⁸

2.2. Administrativní dělení Ukrajiny

Nezávislá Ukrajina převzala administrativní dělení zavedené postupně v Sovětském svazu. Jak již bylo výše uvedeno země se dělí na 24 oblastí (область), 1 autonomní republiku (автономна республіка) a 2 města se speciálním statutem (місто зі спеціальним статусом). Ukrajina se dělí na 27 správních celků:⁹

- 1 autonomní republika: Autonomní republika
- Krym (Simferopol)
- 24 oblastí (viz dále)

⁸ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/ukrajina-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000905/#sec4>

⁹ Viz mapa Příloha č.1

24 oblastí:

- Čerkaská oblast (Čerkasy)
 - Černihovská oblast (Černihov)
 - Černovická oblast (Černovice)
 - Dněpropetrovská oblast (Dněpropetrovsk)
 - Doněcká oblast (Doněck)
 - Charkovská oblast (Charkov)
 - Chersonská oblast (Cherson)
 - Chmelnycká oblast (Chmelnyckyj)
 - Ivanofrankivská oblast (Ivano-Frankivsk)
 - Kyjevská oblast (Kyjev)
 - Kirovohradská oblast (Kirovohrad)
 - Luhanská oblast (Luhansk)
 - Lvovská oblast (Lvov)
 - Mykolajivská oblast (Mykolajiv)
 - Oděská oblast (Oděsa)
 - Poltavská oblast (Poltava)
 - Rovenská oblast (Rovno)
 - Sumská oblast (Sumy)
 - Ternopilská oblast (Ternopil)
 - Vinnycká oblast (Vinnyčja)
 - Volyňská oblast (Luck)
 - Zakarpatská oblast (Užhorod)
 - Záporožská oblast (Záporoží)
 - Žytomyrská oblast (Žytomyr)
- 2 města se zvláštním statutem:
 - Kyjev – hlavní město Ukrajiny
 - Sevastopol – nespadá pod Krymskou republiku

Tyto celky se dále dělí na rajóny (ukrajinský райони), kterých je na Ukrajině celkem 490 a které přibližně odpovídají českým okresům, v průměru jsou však o něco menší. Větší města bývají samostatnou správní jednotkou podřízenou přímo oblasti. Některá jsou dále rozdělena na městské rajóny. Obce na Ukrajině spadají do tří kategorií: města, sídla městského typu a vesnice.¹⁰

2.3.Historie cestovního ruchu na Ukrajině

Cestovní ruch na Ukrajině je důležitým ekonomickým odvětvím. Ročně ji navštívuje více než 17 milionů turistů, a to především z Ruska, východní a západní Evropy a Spojených států amerických.

Ukrajina byla rozdělena mezi jiné státy, např. část patřila nejdříve Rakousko – Uhersku, poté Československu, Maďarsku, Polsku, nakonec byla součástí Sovětského svazu. Tato historická minulost má dodnes vliv na cestovní ruch, zejména v příhraničních oblastech uvedených států.

Do roku 1914 nebyl cestovní ruch na Ukrajině častým jevem. K prvním pokusům náleží studentská exkurze v roce 1876 na Krymu, výlety vysokoškoláků na Galyčině v 80tých letech 19. století, vznik Sdružení milovníků přírody, horské turistiky a krymských hor v Jaltě

¹⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Ukrajina#Administrativn.C3.AD_d.C4.9Blen.C3.AD

roku 1880, založení Krymského horské klubu v roce 1890 se sídlem v Oděse a pobočkami v Jaltě, Sevastopolu, Kyšinevě a dalších městech.

Intensivněji se cestovní ruch začal šířit a získal organizované formy ve 20tých let 20 století. V roce 1924 byla založena společnost „Plaj“, která pořádala procházky městem Lvov, Karpaty, atd.

V SSSR měl turistický vývoj několik fází. V 20tých letech vedle již existující Ruské Společnosti Turistů vzniká Společnost Sovětských Turistů (Radtur) a její ukrajinská pobočka Ukrtura .

Po druhé světové válce byla v SSSR vytvořena Centrální Rada Cestovního ruchu, jako jediný orgán, který řídil organizaci cestovního ruchu a vykonával ideologický dohled nad orgány cestovního ruchu ve všech republikách. V roce 1969 bylo přijato usnesení „O opatřeních k dalšímu rozvoji cestovního ruchu a výletů v zemi“, ve kterém strana a vláda vnímala cestovní ruch a výlety jako jeden z prostředků komunistického vzdělávání. Samozřejmě toto usnesení bylo povinné i pro Ukrajinskou Sovětskou Socialistickou Republiku. Podle tohoto usnesení spadalo řízení cestovního ruchu a výletů pod Ukrprofradu - republikovou radu pro otázky cestovního ruchu a výletů. Vzniká 2 300 výletních maršrut¹¹ s odpovídajícím politický vzdělávacím programem. Za dodržování zodpovídalo 1 700 stálých a 3 000 dočasných průvodců. Republikovým radám byly podřízeny regionální rady v otázkách cestovního ruchu a výletů, kterým patřily turistické chaty, hotely, campiny atd.

V roce 1976 bylo k dispozici kolem 84 turistických kempů. Ukrajina mohla přijat a poskytovat služby asi 60 000 turistů. Pro děti byly vytvořeny tábory se zvláště vyškoleným personálem, který prováděl politickou výchovu. S cílem popularizovat cestovní ruch vznikl masový odznak „Turista SSSR“ III., II. a I. stupně.

Velmi populární mezi turisty byly a stále jsou Karpaty, Zakarpatsko, Bukovina, Krym a také kulturní centra s historickými památkami – Kyjev, Lvov, Charkov, Oděsa a další. Od roku 1965 začínají výlety po řece Dněpru, dálkové mořské výlety, turistické cesty po Černému a Azovskému moři. Pro cestování se využívala i železnice. Cestovní vlaky jezdily v noci a přes den stály ve stanici, zatímco si turisté prohlíželi město. Existovaly ještě tak zvané víkendové cesty – dvou denní výlety (autobusem, letadlem, vlakem, parníkem apod.), které začínaly v pátek večer nebo v sobotu ráno a končily v neděli večer nebo pondělí ráno.

Cestování zahraničních turistů v USSR, stejně jako v celém SSSR, řídilo státní sdružení Inturist s hlavním sídlem v Moskvě a pobočkou v Kyjevě. Sdružení spolupracovalo

¹¹ „maršrut“ odpovídá českému slovu „trasa“

se zahraničními cestovními kanceláři, vytvářelo trasy pro cizince na území SSSR. Pohyb zahraničních turistů byl omezen. Po překročení hranice byli pod neustálým dohledem orgánů KGB (tajná policie). INTURIST měl k své dispozici hotely, campings apod., které ne vždy odpovídaly normám západního cestovního ruchu.

Po rozpadu SSSR se stal nástupcem INTURISTU na Ukrajině „Ukrproftur“ federace odborových svazů Ukrajiny. "Ukrproftur" je nyní největší podnik cestovního ruchu na Ukrajině. Regionální podnikové pobočky a kanceláře pracují ve 23 městech Ukrajiny.¹²

2.4. Rozvoj cestovního ruchu na Ukrajině

Předpovědi, týkající se rozvoje cestovního ruchu na Ukrajině na rok 2000, byly opatrné a odrážely nejistotu předchozích let. Přesto se Ukrajině podařilo nepříznivé trendy překonat. Potvrdily se naděje v pozitivní zvrát, i když se všeobecná situace stále ještě nedá pokládat za ideální.

Ve srovnání s rokem 1999 stoupl počet zahraničních návštěvníků Ukrajiny o 6,4 %. Narůst turistů činil 4,8% a to dokazuje, že se zpomalení růstu příjezdové turistiky z let 1998-99 podařilo zastavit. Podle WTO se podobný vývoj projevil i v jiných evropských zemích. Turistická migrace prodělala v letech 1998-99 geografickou reorientaci. Zájem o postsocialistické země opadl a turisté začali dávat přednost dovoleným v pacifické oblasti. Přesto se dá říci, že zahraniční turisté mají o Ukrajinu stále zájem. Ve srovnání s lety 1995-96 se v období 1998-2000 jejich počet téměř zdvojnásobil.

Během roku 2000 objem výjezdového cestovního ruchu z Ukrajiny stoupl o 17 % a dosáhl 1 255 504 osob. Tento vývoj naznačuje určitou pravidelnost a některé trendy. Podobně jako v minulosti, cestovali ukrajinští občané nejčastěji do sousedních zemí. Tato zřejmá pravidelnost se projevuje jak v pravidelných zájezdech, tak v jednorázových návštěvách. Lví podíl na jednorázových návštěvách mají tranzitní výlety.

Narůst počtu vyjíždějících turistů v roce 2000 byl způsoben zvýšeným počtem cest, které ukrajinští turisté podnikli do následujících zemí (viz Tab.1)

¹²http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96

Tab. 1

Rusko	narůst o 48,6 %
Moldávie	narůst o 50,2 %
Polsko	narůst o 14,8 %
Itálie	narůst o 49 %
Turkmenistán	narůst o 35,9 %
Francie	narůst o 46,7 %
Slovensko	pokles o 18,9 %
Turecko	pokles o 17,7 %
Řecko	pokles o 21,4 %
Izrael	pokles o 16,3%

Zdroj: „COT business“ 1/2002 Rubrika: NEWS- ze zahraničí

Počet výjezdů do jiných zemí se ve srovnání s rokem 1999 prakticky vůbec nezměnil.

Podobně jako v mnoha evropských zemích, kde turisté proudí přes hranice do sousedních zemí, tvoří turistická výměna s Ruskem, Běloruskem a s Moldávií, hlavní, téměř 65 % podíl na celkových turistických tocích. Podle předpokladu expertů v cestovním ruchu bude tento typ turistiky na Ukrajině i nadále převládat a tvořit dominantu struktury zahraničních výjezdů. Pokud se týká domácího cestovního ruchu, podstatně se zvýšila aktivita jak regionálních orgánů cestovního ruchu (regiony Vinnycký, Doněcký, Ternopolský, Kyjevský, Poltavský, Charkovský a autonomní republika Krym), tak vzrůstající obchod v cestovním ruchu těchto regionů.

Podle zjištění Národní banky Ukrajiny tvoří položka „cestovního ruchu“ v ukrajinské platební bilanci 10 % exportu a 15 % importu. V průběhu posledních 5 let stoupl počet zahraničních návštěvníků 2,2 krát a počet turistů vzrostl o 19 %. Během téhož období se podíl exportních služeb v položce cestovní ruch v platební bilanci Ukrajiny zvedl ze 7 % na 10 %.¹³

V Tab.2 je uvedená vývojová řada zahraničního a domácího cestovního ruchu Ukrajiny podle osob využívajících služeb touroperatorů a cestovních kanceláří v letech 2002 – 2009.

¹³ „COT business“ 1/2002 Rubrika: NEWS- ze zahraničí

Tab. 2¹⁴

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Příjezdový CR	417 729	590 641	436 311	326 389	299 125	372,5 tisíc	372,8 tisíc	282,3 tisíc
Výjezdový CR	302 632	344 332	441 798	566 942	868 228	336,0 tisíc	1,3 mln	913,6 tisíc
Domáci CR	1544956	1922010	1012261	932 318	1039145	2155,3 tisíc	2,2 mln	1,1 mln
Celkem	2265317	2856983	1890370	1825649	2206498	2,9mln	3 mln	2,3mln

Výjezdový cestovní ruch v prvním čtvrtletí roku 2010 činil 3,3 milionů osob, což představuje nárůst o 3%. Je to o 111,1 tisíc osob více než ve stejném období roku 2009.

Tab. 3 Hlavní destinace ukrajinského výjezdového cestovního ruchu za první čtvrtletí roku 2010¹⁵

		<i>Počet osob</i>	<i>Počet v %</i>	<i>I. čtvrtletí roku 2010/ I. čtvrtletí roku 2009</i>
	Celkem I. čtvrtletí roku 2010	3 295 026	100%	+ 3%
1	Rusko	1 028 096	31%	- 4%
2	Polsko	795 183	24 %	+ 34%
3	Maďarsko	370 228	11 %	+ 1%
4	Moldavsko	354 637	10%	- 18%
5	Bělorusko	199 342	6%	- 3%
6	Rumunsko	112 54	4%	+ 5%
7	Slovensko	83 971	3%	- 13%
8	Egypt	71 641	2%	+ 51%
9	Německo	50 007	1,7 %	+ 36%
10	Turecko	38 089	1,3 %	+ 39%
	Celkem 10 zemí	3 103 735	94%	

¹⁴ <http://www.tourism.gov.ua/PublicationsList.aspx?id=46>

¹⁵ <http://tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2095>

2.5. Statistické údaje o příjezdovém cestovním ruchu na Ukrajině za I. čtvrtletí roku 2010

Příjezdový cestovní ruch¹⁶

Během prvního čtvrtletí roku 2010 navštívilo Ukrajinu 3,5 milionů cizinců, což je o 5% nebo téměř 222,6 tisíc turistů méně než ve stejném období roku 2009.

Snížení příjezdových toků během prvního čtvrtletí roku 2010 bylo způsobeno klesajícím počtem cest za všemi motivy cestovního ruchu.

Tab. 4 Pokles soukromých cest je pozorován z těchto zemí

Bělorusko	↓ o 20% nebo ↓ o 85,1 tisíc osob
Moldavsko	↓ o 17% nebo ↓ o 15,2 tisíc osob
Polsko	↓ o 15 % nebo ↓ o 83 tisíc osob
Slovensko	↓ o 10% nebo ↓ o 11,2 tisíc osob

Tab. 5 Pokles organizované turistiky je pozorován z těchto zemí

Bělorusko	↓ o 50 % nebo ↓ o 5,6 tisíc osob
Polsko	↓ o 21 % nebo ↓ o 2,9 tisíc osob
Rusko	↓ o 31 % nebo ↓ o 12,9 tisíc osob

Tab. 6 Pokles služebních cest je pozorován z těchto zemí

Bělorusko	↓ o 18% nebo ↓ o 1,3 tisíc osob
Polsko	↓ o 8% nebo ↓ o 2 tisíc osob
Rusko	↓ o 10% nebo ↓ o 5,1 tisíc osob
Slovensko	↓ o 79% nebo ↓ o 14,7 tisíc osob

Tab. 7 Příjezdový cestovní ruch podle motivace¹⁷

Služební cesta	164 tisíc osob	5 %	pokles o 12 %, nebo o 23,1 tisíc osob
Organizovaný CR	104,2 tisíc osob	3 %	pokles o 20 % nebo o 26,3 tisíc osob
Individuální návštěvy	3,3 mil osob	92 %	pokles o 5 % nebo o 173,2 tisíc osob

¹⁶ <http://tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2095>

¹⁷ <http://www.tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2025>

Ve struktuře příjezdového cestovního ruchu ve srovnání s prvním čtvrtletím roku 2009 nedošlo k podstatným změnám.

Tab.8 Příjezdový cestovního ruchu podle země původu¹⁸

Východní Země	2,3 mil. turistu	63 % z celkového počtu	pokles o 7 % nebo o 171,4 tisíc lidí
Země EU	1,2 mil.turistu	35 % celkového počtu	narůst o 20% nebo o 208,6 tisíc lidí
Ostatní země	0,3 mil.turistu	2 % celkového Počtu	pokles o 80% nebo o 259,8 tisíc lidí

Rostoucí počet příjezdu z EU byl způsoben především zvýšením počtu cestujících z následujících zemí

Tab. 9¹⁹

Maďarsko	↑ 35 % nebo 59,7 tisíc osob
Německo	↑ 6 % nebo 1,8 tisíc osob
Rumunsko	↑ 2 % nebo 5,7tisíc osob

Klesající počet z východních zemí byl způsoben snížením počtu cestujících ze zemí

Tab. 10²⁰

Bělorusko	↓ 20 % nebo 92 tisíc osob
Ázerbájdžán	↓8 % nebo 1,3 tisíc osob
Arménie	↓13 % nebo 1,4 tisíc osob
Moldavsko	↓17 % nebo 157,5 tisíc osob
Tádžikistán	↓23 % nebo 2 tisíc osob

¹⁸ <http://tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2095>

¹⁹ <http://tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2095>

²⁰ <http://tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2095>

Tab. 11 Prvních 10 zdrojových zemí²¹

		<i>Počet osob</i>	<i>Počet v %</i>	<i>I. čtvrtletí roku 2010/ I. čtvrtletí roku 2009</i>
	Celkem I. čtvrtletí roku 2010	3 553 716	100 %	- 5 %
1	Rusko	1 068 870	30%	+ 8%
2	Moldavsko	757 236	21%	- 17%
3	Polsko	523 240	15%	- 14%
4	Bělorusko	359 939	10%	- 20%
5	Rumunsko	258 915	7%	+ 2%
6	Maďarsko	232 558	6%	+ 35%
7	Slovensko	107 780	3%	- 20%
8	Německo	29 392	1%	+ 6 %
9	Uzbekistán	20 745	0,6%	+ 1 %
10	USA	17 226	0,4%	- 15%
	Celkem 10 zemí	3 375 901	94%	

²¹ <http://tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2095>

3. Zakarpatsko

3.1 Základní údaje

Pro název Закарпаття se používají v české literatuře různé překlady, např. Zakarpatsko, Zakarpatí, Zakarpatská oblast, nejčastějším je Podkarpatská Rus. Pro účely této práce bude používán termín Zakarpatsko a Zakarpatská oblast.

Zdroj: <http://www.vkarpaty.in.ua/uploads/map.gif>

Zakarpatsko je nejzápadnější oblast Ukrajiny. Hlavním městem je Užhorod. V letech 1919–1938 patřilo usnesením mírové smlouvy saint-germainské a trianonské meziválečnému Československu. Zakarpatsko v současné podobě bylo ustaveno 22. ledna 1946. Jeho hranice se mírně liší od hranic Podkarpatské Rusi v rámci ČSR, která nezahrnovala mj. města Čop a Velký Bereznyj.

Oblast hraničí na západě s Slovenskou republikou, na jihu s Maďarskem a Rumunskem, na severozápadě s Polskem a na severu s Lvovskou a Ivano-Frankivskou oblastí. Oblast se zvedá od Panonské nížiny na jihu k vrcholům Karpat na severu. Na východní hranici oblasti stojí nejvyšší hora Ukrajiny Hoverla (2061 m). Nejvýznamnější řekou je Tisa, která pramení nedaleko Rachova a místy tvoří hranici s Rumunskem a Maďarskem. Další důležitější řeky – Uh (Už), Latorica, Rika, Tereblja a Teresva – patří vesměs do jejího povodí.

Zakarpatská oblast se od svého vzniku (mimo přechodné změny v 60. letech) dělí na 13 rajónů (viz příloha č.3). Na Zakarpatsku je 11 měst, z toho 5 měst jsou oblastního významu a jsou spravovány městskou radou podléhající přímo oblastní radě, 19 sídel městského typu a 579 vesnic. Přehled všech měst a větších sídel městského typu viz příloha 3.²²

3.2. Podkarpatská Rus

Mírová smlouva z 10. září 1919 v Saint Germain zavazovala zříditi území Podkarpatské Rusi v určených hranicích jako samosprávnou jednotku v ČSR. Hlavním důvodem připojení byl ten fakt, že po první světové válce toto území bylo hospodářský a politický nejstabilnějším.

Na Podkarpatské Rusi bylo 14 správních okresů, v tom Užhorod a Mukačevo, města s magistrátním zřízením. Ze 491 osad bylo 487 obcí, a to 26 obcí velkých a 461 malých. Města byly jenom tři – Užhorod, Mukačevo a Berehovo.

Československo v roce 1925

Zdroj: http://klubtgm.cz/img/galerie/mapa_csr.jpg

Národnostní složení

Národnostně byla Podkarpatská Rus velmi pestrá. Rusíni a Rusové, jež nebylo možné téměř rozlišit, byli původním obyvatelstvem. Žili především na venkově a neměli ani jednoho většího města zcela rusínského. Maďarů byla sedmina, byli většinou zámožnými rolníky a

²² http://cs.wikipedia.org/wiki/Zakarpatská_oblast

bydleli v městech a v nížině. Židů byla osmina, v některých místech tvořili třetinu až polovinu obyvatelstva. Nejvíce jich bylo v Mukačevě. Ovládali obchod, peněžnictví, řemesla (povoznictví, hostince). Slováci žili na Užhorodsku, Češi po celé zemi, Rumuni na Rachovsku v Nižní a Střední Apši, Němci v dřevařských a bývalých hornických obcích na bývalém schönbornském panství, které se nacházelo v Ust'čorné, Německé Mokré a v Palanku.²³

Tab. 12 Počet obyvatel na Podkarpatské Rusi podle národností v roce 1910 a 1930

Národnost / Rok	1910	1930
Celkem obyvatel	595 598	725 357
Rusů ²⁴	334 745	446 916
Maďarů	176 294	109 472
Němců	63 546	13 249
Rusínů ²⁵	11 457	446 916
Slováků	7 728	13 242
Srbochorvatů	168	69
Židů	-	91 255
Čechů	-	20 719
Rumunů	-	12 641
Romů	-	1357
Poláků	-	159
Jiných	1660	
Cizích státních příslušníků	-	16 228

Zdroj: Dostál, J. „Podkarpatská Rus 1936“, Užhorod, 2009 (reedice)

Z Tab.12 lze pozorovat, že národnostní složení od roku 1910 po rok 1930 se zásadně změnilo. V roce 1910 počet Rusínů byl evidován zvlášť, a v roce 1930 už nebyly rozlišování od Rusů. Do roku 1930 se zásadně zmenšil počet Maďarů, Němců, Srbochorvatů. Naopak se zvýšil počet Slováků a byl už zaznamenán počet Židů, Čechů, Rumunů, Romů, Poláků. Zajímavým faktem bylo to, že na území Podkarpatské Rusi byl dost velký počet cizinců.

²³ Dostál, J.: „Podkarpatská Rus 1936“, Užhorod, 2009 (reedice)

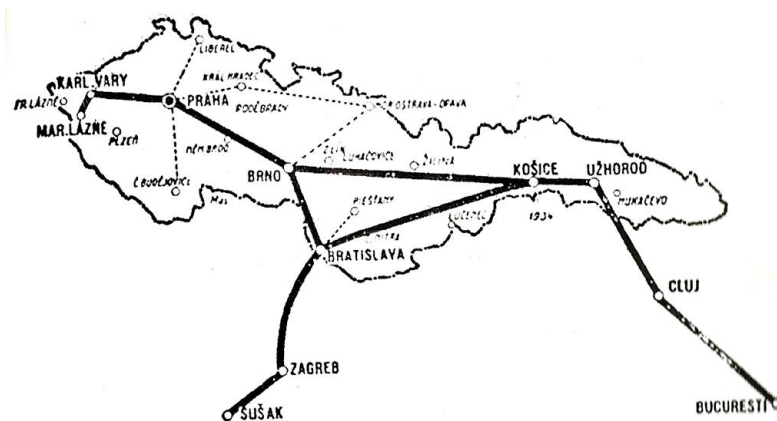
²⁴ Počet včetně Rusínů

²⁵ Počet včetně Rusu

Podle zaměstnání na Podkarpatské Rusi převažovalo zemědělství, ke kterému se hlásilo až 424 048 osob, k lesnictví a rybářství 56 808, průmyslu a živnostem výrobním 86 590, k obchodu a peněžnictví 41 550, k dopravě 23 094, k veřejné službě a svobodným povoláním 30 072, k vojsku 7703, k domácím a osobním službám 4101, k jiným povoláním 26 056, bez udání povolání 25 335.²⁶

Doprava

Na Podkarpatskou Rus lze cestovat jak železnicí, státními autobusy, tak i soukromým autem nebo dokonce i letadlem. Z Prahy do Užhorodu se letělo dvěma směry. Trať Praha – Brno – Bratislava – Košice – Užhorod, vyžadovala tři zastávky a trvala 4 hodiny 35 minut.

Zdroj: Kroupův průvodce Podkarpatskou Rusí, Užhorod, 2010-2011 (reedice)

Existovala i přímá trať, tak zvané „letecký expres“, Praha – Užhorod. Délka letu byla 140 minut.²⁷

Turistická organizace

Před připojením Podkarpatské Rusi do Československé republiky se dá říct, že cestovní ruch prakticky neexistoval. I když sem jezdili návštěvníci, tak to byli především bohatí šlechtici. Hlavním cílem vizity, byl lov zvířat nebo rybolov. Ale od roku 1919 se začali objevovat „opravdoví“ turisté, kteří přijíždí proto, aby strávili zde svůj volný čas a poznali zdejší přírodu a kulturu. Organizací zájezdů pro turisty se zabývala československá cestovní kancelář Čedok. Prakticky každoročně byly organizovány zájezdy v době vinobraní na svátek

²⁶ Dostál, J: „Podkarpatská Rus 1936“, Užhorod, 2009 (reedice)

²⁷ Dostál, J: „Podkarpatská Rus 1936“, Užhorod, 2009 (reedice)

vína. Ale většina zájemců chtěla poznávat především přírodu Karpat. Aby se tento druh turistiky mohl rozvíjet byly nutné značené cesty, orientační tabulky, ubytovací zařízení. Toho úkolu se ujal Klub Československých Turistů (dále KČST).²⁸

Celé území Podkarpatské Rusi náleželo do působnosti Podkarpatoruské župy KČST se sídlem v Užhorodě. Sdružovalo odbory Chust, Mukačevo, Rachov, Ťačovo, Užhorod, Velký Berezny, Volovec a Volové. Župa i odbory vykonaly úctyhodnou práci. Sít' značených cest, sta orientačních tabulek, úprava cest, padesát nocleháren, sedmnáct chat a útulen, turistický dům v Rachově byly důkazem úsilí, jež tamější pracovníci vynaložili, aby umožnili bezpečné putování na tehdejší východě Československé republiky.²⁹

Tab. 13 Chaty, útulny, noclehárny a stanice KČST

	Počet zařízení	Počet lůžek
Chaty	7	122
Útulny	10	81 ³⁰
Noclehárny	50	364
Stanice	10	-
Celkem	77	567

Zdroj: Dostál, J: „Podkarpatská Rus 1936“, Užhorod,2009 (reedice)

Některé ubytovacích zařízení poskytovali možnost stravování v restauraci, hospodě nebo krčmě. Stanice KČST se nacházely v hostincích, restauracích nebo národních domech. Podrobný seznam zařízení KČST viz příloha č. 3

Podkarpatska Rus nabízela možnost zimní turistiky. Sem začali jezdit nejen republikové obyvatelstvo, ale i turisté ze zahraničí. Přijížděli i velké organizované skupiny z Německa, kde existovala speciální cestovní kancelář, organizující zájezdy na Podkarpatskou Rus, především v Rachov a Jasiňa. Ročně turisté utráceli zde přibližně pět milionů korun.

Začala se věnovat větší pozornost propagaci. Především to byl tisk, v kterém byly rozmístěné články a obrázky o Podkarpatské Rusi. Národohospodářský odbor Podkarpatské Rusi organizoval soutěž na lepší článek a snímky, propagující v tisku Podkarpatskou Rus. Soutěž našla odezvu nejen v republice, ale i v zahraničí. Již tehdy vznikla myšlenka, že se

²⁸ Подкарпатская Русь за годы 1919 – 1936 (Podkarpatská Rus v letech 1919 - 1936),Užhorodská společnost české kultury J. A. Komenského, Užhorod, 2009-2010 (reedice)

²⁹ Dostál, J: „Podkarpatská Rus 1936“, Užhorod,2009 (reedice)

³⁰ Navíc 40 míst na pryčnách

k cestovnímu ruchu nesmí přistupovat jenom jako k zábavě, ale že s sebou mimo peněžní prostředky přináší i lepší povědomí o Podkarpatské Rusi.³¹

Po roce 1939 na dlouhá léta se přerušila tradice Čechů cestovat na Podkarpatskou Rus. Jezdit na Zakarpatskou Ukrajinu s nostalgií začalo být módou až v devadesátých letech. Sem se začali vracet čeští turisté. Tak například, Koločava je místo, kde je veškerý byznys postavený na Češích. Název ukrajinské vesnice je povědomý a spojuje se s baladou pro banditu Ivana Olbrachta „Nikola Šuhaj loupežník“.

Každé léto v Koločavě tráví dovolenou tisíce českých turistů. Tak poslední pět let se zdejší turistika začíná opravdu vzrůstat, jedním z důvodů je, že Češi už na Ukrajinu nepotřebují víza.

Ještě jedním příspěvkem Čechů k vylepšení cestovního ruchu je čtyřbarevný systém turistických značek, které pomáhá obnovovat česká společnost Člověk v tísni.³²

Ale nejen Češi pamatují, že Podkarpatská Rus byla součástí Československé republiky. V Užhorodě existují dva samostatné české spolky: Společnost české kultury J. A. Komenského a Klub T. G. Masaryka. Oba úzce spolupracují a mají společné centrum. Užhorodské kluby sdružují nejen ukrajinské občany hlásící se k českému původu, ale i zde žijící občany pocházející ze Slovenska i všechny domácí zájemce o česko-slovenské tradice.

K jedné z jejích činností patří publikace různých materiálů v českém, slovenském a ukrajinském jazyku, na které jim přispívá Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Nutno poznamenat, že tato činnost by nebyla možná, kdyby se neopírali o významnou podporu z několika družebních měst v České republice. Užhorodské společnosti organizují i cesty Čechů do Zakarpátí.³³

Krajanský spolek pomáhá šířit českou kulturu v oblasti Zakarpatska, vydává reedice dobových knih, kalendáře, ročenky a sborníky, pohlednice (Ivan Olbracht v Koločavě, Busta T. G. Masaryka), prodává turistické známky, zprostředkovává prohlídky města, konání kulturních akcí na podporu šíření české kultury na Ukrajině - jazz s Pavlem Rybou, Ensemble Martinů - klavírní kvarteto, Silesian Ostrava Choir a další. Dne 28. března roku 2002 zorganizoval Krajanský spolek odhalení busty T. G. Masaryka.³⁴

³¹ Подкарпатская Русь за годы 1919 – 1936 (Podkarpatská Rus v letech 1919 - 1936),Užhorodská společnost české kultury J. A. Komenského, Užhorod, 2009-2010 (reedice)

³² Mladá fronta dnes, čtvrtek 16. září 2010

³³ Latko, I.: Náš kalendář 2009, Užhorod, 2009

³⁴ <http://klubtgm.cz/>

3.3. Potenciál Zakarpatska

Zakarpatský – region s unikátní geografickou polohou má vysoký přírodní, kulturní a rekreační potenciál. Národní různorodost populace, vysoký rekreační potenciál, jedinečná historie a kultura, rozsáhlá síť turistických a rekreačních, lázeňských a hotelových zařízení v regionu láká stále více turistů. Rozvoj cestovního ruchu jako celku v kraji, tak i v regionech, kde je prioritou, do značné míry závisí na stavu životního prostředí, zachování a ochraně kulturních památek, na stavu silnic a související infrastruktury.

Region je jedním z nejzajímavějších oblastí Ukrajiny, kde je možnost si odpočinout, seznámit se s unikátní historií a kulturou. Zakarpatsko nabízí mnoho atraktivních oblastí pro turisty, některé z nich ve své jedinečnosti nemají analogii – geografický „ Střed Evropy "; vysokohorské jezero „Synevyr“, údolí Narcisu, kde v chráněné oblasti již od doby ledové rostou narcisy; horského údolí Dragobrat, kde leží šest měsíců snůh.

Zakarpatsko je velmi slibnou oblastí Ukrajiny z hlediska cestovního ruchu, rekreaci a volného času. Cestovní ruch je silným faktorem v jeho rozvoji. Rok co rok potenciál cestovního ruchu Zakarpatska roste. Unikátní rekreační potenciál, který podporuje rozvoj prakticky všech typů cestovního ruchu, každý rok láká do Zakarpatska více a více turistů.

Dnes se region těší větší oblibě nejen mezi občany Ukrajiny a východních zemí , ale i mnoha zemí v Evropě a Asii. O tom svědčí statistiky, které ukazují rostoucí počet turistů, kteří navštívili Zakarpatsko v posledních dvou letech.

Odvětví cestovního ruchu bylo, je a vždy bude důležitou složkou pro tvorbu rozpočtů v mnoha zemích a je jedním z nejslibnějších odvětví v dnešním světě. Veletrhy, jako skvělý marketingový nástroj a kulturně-poznávací prostředek, nepochybně přispívají k posílení této úlohy. Takovým příkladem je mezinárodní veletrh "TOUREUROCENTER – ZAKARPATSKO“ v Užhorodě, kterého se účastní jak domácí zástupci tak i ze zahraničí.³⁵

3.3.1. Přírodní potenciál

Jedním z nejzáhadnějších divů na Ukrajině jsou **hory Karpaty** (pokrývají 70% území). Velká část této oblasti (12%) je chráněnou oblastí. Na Zakarpatsku jsou tři velkoplošné chráněné oblasti: karpatská biosférická rezervace, národní park Synevyr a národní park Stuzhytsa. Poslední je součástí jediné na světě příhraniční rezervaci, která leží na

³⁵ <http://tourinform.org.ua/uk/potencial>

území 3 států : Ukrajiny, Slovenska a Polska. Výše uvedené oblasti mají velký potenciál pro rozvoj mnoha druhů cestovního ruchu, zejména ekoturistiky, venkovské turistiky, pěší turistiky, jezdecké, extrémní turistiky. Nejvyšší bod, který je zároveň i nejvyšším vrcholem ukrajinských Karpat je Hoverla (výška nad 2061 m nad mořem). Hoverla se nachází v Karpatské biosférické rezervaci. Ekosystém rezervace je přiřazen k nejcennějším na naší planetě a od roku 1993 je členem Světové sítě biosférických rezervací UNESCO.

Zdroj: <http://www.ukrmap.kiev.ua/program2009/gr/Maps/7.jpg>

V Zakarpatské oblasti je 32 jezer. Nejatraktivnější z nich se nachází v rajoně Mižhirja na území národního parku "Synevyr". Vysokohorské jezero Synevyr má rozlohu asi 5 ha, maximální hloubka je 22 m. Uprostřed se nachází malý ostrov, podobá se na obrovské zřítelnicí oka a má několik metrů čtverečních. Proto se také nazývá **Mořské oko**.

Daleko za hranicemi Zakarpatska je známá další unikátní oblast – **údolí Narcisu**, nachází se nedaleko města Chust. Je to jediné místo mezi východními zeměmi, kde rostou přírodní narcisy. Tento jev přírody stojí vidět alespoň jednou v životě. Podobné, ale menší co do rozlohy jsou v několika místech v balkánských zemích a Alpách.

Nádherné jsou **vodopády** Zakarpatska – Vojevodyno v blízkosti vesnice T. Pasika, Šypot poblíž vesnice Pylypets, Skakalo v blízkosti vesnice Syňak, Solovej, Červený partyzán poblíž vesnice Lumšory.³⁶

3.3.2.Kulturně-historický potenciál

Území pod Karpaty (Zakarpatsko) bylo osídleno již v dávné minulosti. Nejstarší historické nálezy pocházejí ze starší doby kamenné. Nejstarší dějiny země jsou typické častým střídáním části obyvatel (Keltové, Dákové, Slované, Maďaři) a především pak příslušenství k jiným státním útvarům (Římská říše (Horní Dácie), Velkomoravská Říše, Kyjevská Rus, Uherské království, Rakousko, Rakousko-Uhersko, Československo, Sovětský svaz, Ukrajina). Území v dnešní podobě je osídleno převážně slovanským obyvatelstvem (Rusíny), v jižních rovinatých oblastech však převažují Maďaři. Před 2. světovou válkou zde existovala početná německá, židovská a rumunská menšina. Během první světové války uzavřeli představitelé rusínské emigrace dohodu s T. G. Masarykem, na jejímž základě měla být zdejší, do té doby Maďary národnostně utlačovaná oblast dosavadních Uher, začleněna do budoucího Československa jako její autonomní část. V období Československé republiky Zakarpatsko získalo současnospolečenskou architektonickou a kulturní dokonalost a vzdělanost.³⁷

Osvobození Zakarpatska v říjnu 1944 a sjednocení se sovětskou Ukrajinou znamenalo novou stránku v historii. Od srpna 1991 je Zakarpatská oblast nedílnou součástí nezávislé Ukrajiny. Celkem se na Zakarpatsku nachází 1817 historických, kulturních a uměleckých památek, z nichž 496 jsou archeologické, 1273 historické a 48 umělecké.³⁸

K historicky významným místům patří zakarpatská města. Za zmínku stojí Užhorod, který je nejen administrativním centrem Zakarpatska, ale i jedním z nejstarších měst. První písemná zmínka o něm pochází z roku 872. Dalšími historickými městy jsou Beregovo (založeno v roce 1063), Mukačevo (založeno v roce 19. století), Rachiv (založeno v roce 1447), Ťačiv (založeno v roce 1329).

³⁶ <http://tourinform.org.ua/uk/potencial>

³⁷ http://www.kr-vysocina.cz/vismo5/dokumenty2.asp?id_org=450008&id=1785226&p1=26646

³⁸ D. Mykhaylo, Y. Peredriy : Zakarpatsko – evropský region, Shark Užhorod, 2009

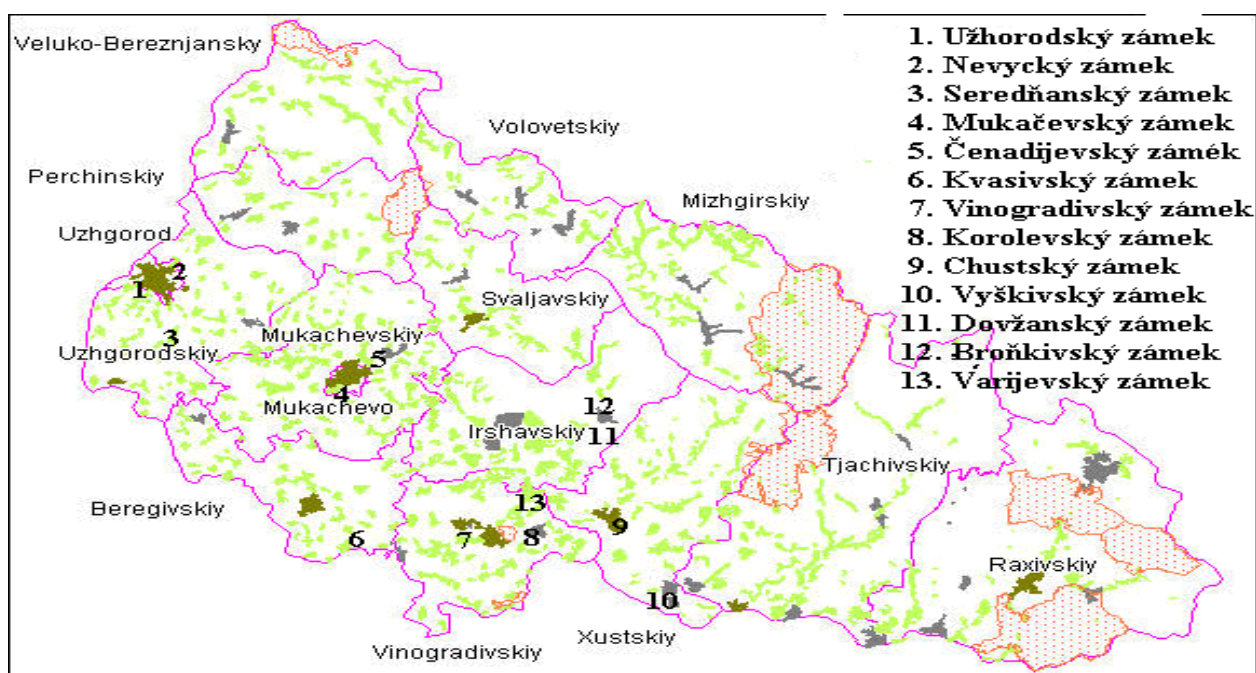
Spolu s přírodními památkami v oblasti jsou zaregistrované a podléhají ochraně historické a architektonické památky dřevěné architektury, které jsou také turistickými objekty. **Památky dřevěné architektury** jsou: Mikulášský kostel (1428 r.) ve vesnici Středním Vod'anonomu, Strukivská církev (1824 r.) ve vesnici Jasiňa, Uspenská církev (1750r.) ve vesnici Dilovomu.

K výše uvedeným lze ještě přidat značný historicko-kulturní a architektonický potenciál dřevěných kostelů Zakarpaska, které jsou jedním z nejcennějších přínosů do pokladnice světového umění. Většina z nich je postavena bez jediného železného hřebíku. Chloubou Zakarpatců jsou lemківské a boikivské kostely, které jsou zachovány pro potomstvo, jako nejstarší ukrajinský způsob budování kostelů. Zachovaly se i dřevěné kostely v gotickém a barokním stylu, které ukazují na vztah se Západem. Celkem na území Zakarpatská se zachovalo 118 dřevěných kostelů, postavených během posledních pěti stoletích.

Mezi mnoha památkami, které zanechaly minulé generace jsou **zámky**, mající zvláštní místo v historii Zakarpatska. Zámky byly po celá staletí tichými svědky středověké historie. Většina zámků (Nevycký, Seredňanský, Kvasivský, Chustský, Bronkivský, Vynohradivský a další) patřila feudálním a rytířským panovníkům. Byly rozsáhlé a sloužily vlastníkům jako ubytování a pevnost zároveň. Dodnes se z mnoha zámků zachovaly pouze zříceniny. Poměrně dobře dochované jsou dva areály - Užhorodský a Mukačevský zámek. Na celém území Zakarpatska bylo třináct zámků vybudovaných v různé době. Bohužel dnes zůstaly jenom tři: Užhorodský zámek, Mukačevský zámek „Palanok“ a Čenadijevský zámek³⁹. Viz obrázek č. 1 Zakarpatské zámky

³⁹ <http://tourinform.org.ua/uk/potencial>

Obrázek č. 1 Zakarpatské zámky

Zdroj: <http://greenfield.fortunecity.com/hunters/228/zakarpal/images/settyp.gif> a vlastní označení

Osobnosti

Na Zakarpatsku žila a pracovala celá řada významných osobností. Cestovní ruch ovlivnili nejvíce –

Augustin Ivanovič Vološin – Августин Волошин (17. března 1874 Kolečyn u města Mižhirja – 19. července 1945 Moskva) byl podkarpatsko-ruský duchovní řeckokatolické církve, učitel a politik. V roce 1938 byl premiérem autonomní vlády Karpatské Ukrajiny, posléze i prezidentem samostatného státu Karpatská Ukrajina, který existoval jen v řádu hodin 15. března 1939. Poté utekl do Prahy, kde žil během druhé světové války jako soukromá osoba. V roce 1945 po osvobození Prahy byl vojenskou kontrarozvědkou odvezen do Moskvy, kde zemřel ve vězení na infarkt.

Dne 15. března 2002 ukrajinský prezident Leonid Kučma podepsal výnos o přidělení Augustinu Vološinu posmrtně titul "Hrdina Ukrajiny".⁴⁰

Alexander Duchnovič – Духнович Олександр Васильович (24. dubna 1803 – 30. března 1865) byl rusínský národní buditel žijící na území dnešního Slovenska, spisovatel, řeckokatolický farář v Beloveži a Chmeľové. Od roku 1990 je po něm pojmenováno rusínské

⁴⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Augustin_Vološin

Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešově.⁴¹ Pomníky Duchnoviča jsou v Mukačevě a v Užhorodě, kde je také po něm pojmenováno divadlo.

Ivan Olbracht, vlastním jménem Kamil Zeman, (6. ledna 1882 – 30. prosince 1952) byl český spisovatel, prozaik, publicista, novinář a překladatel německé prózy, národní umělec (1947).

Na Podkarpatské Rusi založil Komitét pro záchranu pracujícího lidu Podkarpatské Rusi, do kterého se přihlásilo mnoho osobností kulturního světa (např. František Xaver Šalda, Vítězslav Nezval). Založil zde i školu. Zajímal se o život lidí na Podkarpatské Rusi, zejména o židovské menšiny. V zakarpatském městě Koločava stojí jeho pomník. Významná díla vztahující se k Zakarpatsku: Země bez jména – 1932, Nikola Šuhaj loupežník – 1933, Hory a staletí 1935, Golet v údolí – 1937.⁴²

Nikola Šuhaj (3. dubna 1898 Nižní Koločava - 16. srpna 1921 polonina Žalopka) byl podle jednoho názoru podkarpatský národní hrdina, podle názoru jiného zločinec, který se vzpíral spravedlnosti práva. Každopádně se díky knize Ivana Olbrachta, vydané poprvé roku 1933, stal legendou.

Nikola Šuhaj (správně Mykola Sjuhaj, Микола Петрович Сюгай) se narodil roku 1898 v Nižní Koločavě (dnešní Ukrajina) Petrovi a Hafii Šuhajovým. V roce 1917 narukoval k 85. uherskému pluku. Na frontu se však nikdy nedostal; zběhl a do konce první světové války se skrýval v okolí Koločavy. Postupně byl pronásledován uherskými, rumunskými a poté, co byla Podkarpatská Rus v roce 1919 přičleněna k ČSR, i československými četníky.

Nějaký čas sice Nikola Šuhaj vedl spořádaný život, oženil se s Eržikou Dračovou, kvůli níž utekl z vojny, ale poměry a jeho instinktivní touha po svobodě, nezávislosti jej znovu přiměly k zbojnickému životu. Tím se zařadil do linie, která čítá slovenského Jánošíka či podkarpatský fenomén 18. století Oleksu Dovbuše. Hlavními atributy šuhajovské legendy jsou nezranitelnost, láska k Eržice a horám a smysl pro spravedlivý soud.⁴³

Mihály Munkácsy (vlastním jménem Mihály Lieb; *1844 v Mukačevu - † 1900, Endenich, Německo) byl maďarský malíř žijící v Paříži, který získal světovou proslulost

⁴¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Alexander_Duchnovič

⁴² http://cs.wikipedia.org/wiki/Ivan_Olbracht

⁴³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Nikola_Šuhaj

žánrovou malbou a velkou škálou biblických maleb.⁴⁴ Umělec, který byl narozen v Mukačevě, ale celý život prožil v zahraničí, se stal známým po celé Evropě ještě za života. Mihai Munkači je člověk, který spojuje dva státy - Ukrajinu a Maďarsko. Za řadu jedinečných obrazů Mihai Lib obdržel početné ocenění maďarské vlády. V roce 1880 mu Mukačevská městská rada udělila titul šlechtice a šlechtické přímení Munkači, které znamená „mukačevský“. Za svého tvůrčího života Mihai téměř nežil v rodné zemi. Ale právě v Mukačevě se v roce 2007 konala výstava jeho obrazů. Soubor 48 obrazů, které byly vystavené v Mukačevském zámku, specialisté odhadovali na 25 miliard HUF nebo 675 milionů UAH, což je přibližně 1687,5 milionů Kč.⁴⁵

Schönborn – aristokratická německá dynastie, která byla největším vlastníkem půdy na Zakarpatsku.

Po potlačení antihabsburského povstání 31. července 1728 všechny majetky Františka II. Rákocziho a povstalců byly darovány císařem Karlem VI arcibiskupu Lotharu Franzu Schönbornu, který doručil vedení svých pozemků bratranců Karlu Friedrichu Schönbornu, jako dědiců.

Schönbornské dominium tvořilo 152 vesnic, 4 obchodní města a na koupených pozemcích od kněžny Sofie Bathory a Esterhazi bylo ještě 33 vesnici. Každý podzim, v září, Schönborny uspořádávali ve svých lesních usedlostech lov divokých zvířat, kterého se účastnila elitní šlechta Budapešti a Vídně. Pro tyto účely, Erwin Friedrich Schönborn, zástupce páté generace Schönbornu postavil v roce 1889 zámek Berehvar. V dnešní době se zde nacházejí léčivé lázně „Karpaty“.⁴⁶

K dalším významným osobnostem Zakarpatska patří Fedir Korjatovič, litevsko-ruský kníže, legendární kněžna Ilona Zrinská a její syn František II. Rákoczi, Adalbert Erdeli a Josef Bokšaj, talentované malíře a zakladatelé zakarpatské školy malířského umění.

3.3.3. Společensko-kulturní potenciál

Zakarpatsko nabízí svým krajanům a návštěvníkům regionů bohatý společenský život. Zde se nachází 5 profesionálních divadel, 4 muzea, krajská filharmonie, 659 klubů a středisek

⁴⁴ http://cs.wikipedia.org/wiki/Mihály_Munkácsy

⁴⁵ <http://eu.prostir.ua/news/5165.html>

⁴⁶ <http://uk.wikipedia.org/wiki/Шенборн>

volného času (kino, bowling, zábavní centra atd.). Pořádá se velké množství koncertů, výstav a festivalů.

V regionu probíhají krajské, regionální, okresní slavnosti a festivaly. Nyní jich je 204. Asi 90 z nich jsou významnými událostmi a povědomí o nich přesahuje hranice regionu. Nejvíce populárními festivaly jsou: festival lidového umění „Na Synevyr trembity zvou“ (Mižhirja), etnický festival venkovské zelené turistiky „Huculská řipa“ a folkový festival „Huculská bryza“ (Rachiv), turistický festival „Euro Karpaty“ (okres Užhorod). Také vinné festivaly – „Červené víno“ (Mukačevo), „Bílé víno“ (Berehovo), festival vína a medu „Slunečný nápoj“ a festival vína „Zakarpatské Božole“ (Užhorod) jsou vyhledávané. V roce 2010 se poprvé konal festival „Mléčné Řeky“ (Velykobereznjanský okres).

Aktivně se provádí akce na výměnu zkušenostmi v oblasti venkovského cestovního ruchu mezi sousedními regiony Maďarska, Polska a Rumunska. Každý rok v regionu Rachiv za účasti představitelů Karpatského Euroregionu se konají specializované akce na podporu možnosti venkovského cestovního ruchu a agroturistiky na Zakarpatsku, např. „ProjdiSvět“ (červenec), „Huculská řipa“ (září) a další.

Zakarpatsko poskytuje možnost vysokoškolského vzdělání. Zde jsou čtyři univerzity: Užhorodská národní univerzita, Zakarpatská statní univerzita, Mukačevská statní univerzita, Zakarpatská umělecká vysoká škola. V prvních třech jsou katedry cestovního ruchu.⁴⁷

3.3.4.Sportovní a venkovský potenciál

Zakarpatsko má všechny podmínky jak pro letní tak i pro zimní rekreační a sportovní turistiku – lyžování, snowboarding, pěší turistika, horolezectví, cykloturistika, jízda na koni, extrémní turistika. Region nabízí množství pěších cest, cyklostezek, lyžařských tras.

Karpaty jsou především známy jako jedinečné místo pro zimní rekreaci. I v nížinách je stabilní sněhová pokrývka, obvykle od začátku prosince do konce března, na vysočině - od října do konce května. Zasněžené svahy Dragobratu, který se nachází v Rachivském rajoně, získaly dobrou pověst zimní turistické Mekky. Proto se za prioritní směr cestovního ruchu v Rachivském rajoně považuje lyžařská turistika a ekoturistika. Zde se také dost intenzivně

⁴⁷ Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

rozvíjí venkovský cestovní ruch, např.: vesnice Kvasy, Jasiňa, Kobyletská Poljana, Lazisčyna, Bohdan, město Rachiv).⁴⁸

Existuje mnoho organizací, které poskytují služby jezdecké turistiky a také nabízejí zajímavé programy. Například, jízda na koni nebo sáních (v zimě). Délka cestování na koni závisí na připravenosti a přáních turistů. Jízda na koni je jedinečnou a zajímavou možností, která přinese turistům nezapomenutelný zážitek v každém ročním období.⁴⁹

V posledních letech roste popularita venkovského cestovního ruchu nejen na Ukrajině, ale také v celé Evropě. Na Zakarpatsku existuje venkovská ekologická turistika dávno, ale největší popularitu získala v posledních pěti letech.

Majitelé venkovských usedlostí se začali spojovat ve sdružení, vytvářející centra pro rozvoj venkovské turistiky, která umožňují aktivnější rozvoj daného typu cestovního ruchu a zapojení nových členů. Také společným úsilím prosazují své turistické produkty a vytvářejí nové služby a atrakce pro turisty.

Podle průzkum provedeného v roce 2010 bylo zjištěno, že na Zakarpatsku je asi 400 venkovských usedlostí, asi 200 z nich se účastní veletrhů, propagace v tisku a letáčích a jsou aktivně navštěvovaný turisty.⁵⁰

3.3.5. Lázeňský potenciál

V kraji se nachází 67 zdrojů minerálních a termálních vod, které představují skvělou možnost využití jak k léčivým, tak i k rekreačním účelům, ale i ke komerčnímu využití. Některé z vod jsou unikátní. Svým složením podobají se známým kavkazským minerálním vodám jako „Boržomi“ a „Essentuki“. Použití minerální vody je základem lázeňské péče ve léčebných střediskách Zakarpatska.

V lázeňských areálech je možné léčit více jak 100 onemocnění. Jedno z nejslibnějších turistických center a rekreačních oblastí nejen Zakarpatska, ale i Ukrajiny je **Sval'ava**. Krása a štědrost přírody lákají všechny ty, kteří si chtějí aktivně odpočinout nebo zlepšit své zdraví. V této části Zakarpatska je vybudovaná celá síť zdravotnických zařízení.

⁴⁸ <http://tourinform.org.ua/uk/potencial>

⁴⁹ <http://tourinform.org.ua/uk/viditurismu/573-horseback-riding-in-transcarpathia>

⁵⁰ <http://tourinform.org.ua/uk/potencial>

U zdrojů minerálních vod se nacházejí známá lázeňská střediska – „Soňačné Zakarpatsko“, "Pol'ana", "Kvitka Polonyny", rehabilitační centrum "Profesional", sanatorium "Kryštaleve džerelo“, „Kvasný potik“.

Neobvyklé vlastnosti má **slané jezero Kunihunda**, které se nachází ve vesnici Solotvino v Ťačivském rajoně. Léčebné bahno jezera pomáhá při léčení psoriázy a jiných kožních nemocí. Nedaleko Kunihundy se nachází sanatorium, kde se lečí alergická a dýchací onemocnění. Léčení je založeno na mikroklimatu solných dolů a jeskyň. Toto specializované zařízení zajišťuje komplexní diagnostiku a léčbu pacientů s astmatem a dalšími chronickými nespecifickými onemocněními dýchacích cest.⁵¹

⁵¹ <http://tourinform.org.ua/uk/potencial>

4. Cestovní ruch Zakarpatska – analýza současného stavu

Cestovní ruch spadá pod Ministerstvo kultury a cestovního ruchu Ukrajiny se sídlem v Kyjevě. Ministerstvo je ústředním výkonným orgánem, jehož aktivity jsou řízeny Kabinetem ministrů Ukrajiny. Funkci regulace turistické činnosti vykonává Statní centrála cestovního ruchu a rekreace.⁵²

Na regionální úrovni je cestovní ruch řízen speciálně určenými odbory. Tak v Zakarpatské krajské správě spadá cestovní ruch pod odbor pro evropskou integraci a cestovní ruch a rekreaci. Přímým cestovním ruchem se zabývá oddělení cestovního ruchu a rekreace.

Rozvojem cestovního ruchu Zakarpatska se také zabývá informační agentie „Turinform Zakarpatsko“, která spolupracuje s Zakarpatským regionálním turisticko-informačním centrem, s katedrou cestovního ruchu Užhorodské národní univerzity a se Sdružením sociálně-kulturního rozvoje „Panonie“.

Agentura je nezisková organizace, která vytvořila systém informací o trhu a zdarma šíří informaci o turistických příležitostech Zakarpatska. Jedním z hlavních cílů je propagace turistických produktů představitelům turistického byznysu, turistům z Ukrajiny, ze zemí bývalého Sovětského svazu, z centrální a východní Evropy. Další cíle a úkoly:

- Rozvoj a podpora informačních, marketingových programů.
- Definování cílových skupin klientů a vytvoření pro ně individuálních a unikátních programů a produktů účastníků turistického byznysu Zakarpatska.
- Rozvoj systému mediálního plánování, s použitím širokého spektra regionálních a mezinárodních brožur, průvodců, map atd.
- Každodenní aktuální noviny v oblasti cestovního ruchu, turistických produktů, služeb, festivalů a oslav na Zakarpatsku.
- Poskytování každodenních aktuálních novin a informací prostřednictvím e-mailu.
- Telefonní informační služba: informace o výletech, informace o místech hraničního přechodu, konzultace z otázek individuálních a skupinových výletů, prohlídek na Zakarpatsku pro cestovní kanceláře.⁵³

⁵² <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/99685>

⁵³ <http://tourinform.org.ua/uk/about>

Odvětví cestovního ruchu a rekreace Zakarpatska se rozvíjí ve všech ukazatelích, aktivní jsou i investiční činnosti, roste počet návštěvníků, zvyšuje se počet zaměstnaných v odvětví, dost aktivně se rozvíjí ekologická turistika, která je založen na činnosti jednotlivých domácností.

V regionu se vyvíjí téměř všechny druhy cestovního ruchu. Turisticko-rekreační odvětví kraje se skládá převážně z malých a středních podniků. V posledních letech zásadně se změnila vlastnická struktura ve prospěch soukromých institucí.

V regionu se postupně vytvořil turistický a rekreační komplex s dvěma dobře definovanými vrcholovými sezóny - letní (lázeňství, rekreace, léčení) a zimní (lyžování a jiné zimní sporty), z nichž každá má zvláštní povahu služeb.

4.1. Informační centra

V současné době v kraji pracuje 16 turisticko-informačních centr, dvě z nich dočasně nefungují. Centra poskytují informace o turistických možnostech Zakarpatska, o kulturně - historickém dědictví, přírodních a rekreačních zdrojích, a tím samým propagují kraj.

Za svůj úkol považují:

- Poradenství, návrh a vytváření, vývoj a implementace produktů cestovního ruchu.
- Propagace produktů cestovního ruchu Zakarpatska na turistických trzích světa.
- Usnadnění navázání kontaktů mezi turistickými firmami Zakarpatska a Ukrajiny.

Pro podniky cestovního ruchu Zakarpatska rozvíjí originální nápady, koncepty, místa pobytu, turistická střediska, festivaly, slavnosti, soutěže.⁵⁴

Nejvýznamnějším je Zakarpatský regionální turisticko-informační centrum v Užhorodě, který vznikl 10. října 2006. K jeho úkolům patří poskytování turisticko-informačních služeb pro turisty a návštěvníky regionu. To jsou např. informace:

- o dopravních službách
- o významných místech

⁵⁴ <http://www.tourinform.org.ua/uk/about>

- o hlavních turistických atrakcích (festivalech, divadlech, sportovních akcích, galeriích, veletrzích atd.)
- o rozmístění ubytovacích zařízení (hotely, motely, penziony, venkovských usedlostí, lázních)
- o rozmístění stravovacích zařízení (restaurace, kavárny, bary atd.)
- o dalších turistických službách (prodeji suvenýrů, wellness-centrech, lyžařských střediscích, seminářích, konferencích atd.)

Podobný spektrum služeb poskytují i následující informační centra:

- Turisticko-informační centrum při odboru pro evropskou integraci a cestovní ruch a rekreaci Zakarpatské krajské správy, Užhorod
- Turisticko-informační centrum Užhorod
- Berehivský městský turisticko-informační centrum, Berehovo
- Velykoberežňanský turisticko-informační centrum, Velký Berezňý
- Turisticko-informační centrum Mukačevo
- Turisticko-informační centrum Ťačiv
- Informační centrum přes-hraniční spolupráce a evropské integrace
- Užhorodský turisticko-informační centrum, Užhorod
- Mukačivský turisticko-informační centrum, Mukačevo
- Berehivský městský turisticko-informační centrum, Janoš
- Turisticko-informační centrum „Green Hof“, Huklyvé⁵⁵

Ekologický-vzdělávací centrum „Centrum Evropy“ (Dilové), Turisticko-informační centrum Užanského národního přírodního parku (Užok) a Turisticko-informační centrum „Huculská svitlycja“ (Rachiv) specializují se na přírodní atraktivitu a poskytují informace spojené s nimi.

⁵⁵ Viz příloha č.4

Informační centrum přes-hraniční spolupráce a evropské integrace je zaměřen na rozvoj přes-hraniční spolupráce, vypracování grandových projektu a rozvoj cestovního ruchu Zakarpatska.

Turisticko-informační centrum pro lidi se zdravotními potížemi (Užhorod) nedává informace o možnostech cestovního ruchu pro lidi s omezenými možnostmi.

4.2. Doprava

Zakarpatsko hraničí se státy Evropské unie na křižovatce tranzitních mezinárodních silničních a železničních cest. Doprava je možná jak po silnici, tak i železnici a letecky.

Letecká doprava – v Užhorodě se nachází letiště, postavené ještě v dobách Československé republiky. Přijímá letadla z Kyjeva a je mezinárodním leteckým přechodem, přijímá charterové lety. Kromě toho po přeletu na mezinárodní letiště v Budapešti (Maďarsko, vzdálenost do Užhorodu 340 km) nebo Košice (Slovensko, 100 km do Užhorodu), během několika hodin se dá dostat do Zakarpatska.⁵⁶

Co se týče **železniční dopravy** tak sem přijíždí vlaky z celé Ukrajiny a také Ruska a Evropy. Hlavní vlakové uzly Zakarpatska jsou Mukačevo (od Užhorodu 40 km) a Čop (od Užhorodu 20 km) a leží na strategické cestě z Asie do Evropy, přes které denně prochází vlaky ze střední, východní, jižní a západní Evropy.⁵⁷

Železniční spojení z sousedními zahraničními zeměmi probíhá přes šest příhraničních přechodů:

- Slovensko: Čop – Čierná nad Tisou a Užhorod – Mativci
- Maďarsko: Čop – Zahoní a Salovka – Epereške
- Rumunsko: Ďakovo – Chalmeu a Teresva – Kypulunh⁵⁸

Kraj má východ na 3 celostátní železniční síť. Celková délka železničních cest činí 1476 km. Pro zlepšení poskytování služeb se provádějí celkové rekonstrukce nádraží, která budou odpovídat evropským standardům.

Silniční doprava – pro osobní a nákladovou dopravu je k dispozici síť silničních cest s délkou více jak 3,5 tisíce km. Hraniční přechody jsou

- Slovensko: Ublja – Malý Berezny, Višně Německé – Užhorod, Velké Selmenci – Malé Selmenci

⁵⁶ <http://www.tourinform.org.ua/uk/way/46-travel-to-transcarpathia>

⁵⁷ <http://www.tourinform.org.ua/uk/way/46-travel-to-transcarpathia>

⁵⁸ D. Mykhaylo, Y. Peredriy : Zakarpatsko – evropský region, Shark Užhorod, 2009

- Maďarsko: Čop – Zahoní, Lužanka – Lonja, Berehovo – Berešuraň, Kosyno – Barabaš, Vilok – Tisabeč
- Rumunsko: Solotvyno – Sigetu-Marmacije.⁵⁹

4.3. Ubytovací zařízení⁶⁰

Zakarpatská oblast má přibližně 328 hromadných ubytovacích zařízení, z toho větší část tvoří hotely, motely, penziony, kempinky, turistické chaty, lázeňská zařízení. Celkem tyto zařízení disponují kapacitou 19582 lůžek.

Turistická zařízení regionů se skládají ze 199 objektů, což představuje 61% z celkového počtu objektů cestovního ruchu v regionu. Největší síť tohoto typu je v Rachivském, Svaljavském rajonech a v městě Užhorod (95 objektů), počet míst turistických zařízení v regionu činí 8452 lůžek. (Viz příloha č.5)

Struktura turistických zařízení podle typu⁶¹

	Počet zařízení	Počet míst
Hotel	141	5584
Motel	26	600
Kempink	12	248
Turistické chaty	18	1986
Objekty 1-2 denního pobytu	2	52
Celkem	199	8452

Rekreační zařízení krajů zahrnují 97 objektů, což představuje 29% z celkového počtu objektů cestovního ruchu v regionu. Nejvyspělejší síť tohoto typu je v Tjachivském, Mižhinském, Svaljavském a Perečynském rajonech (66 zařízení). Kapacita rekreačních objektů regionu stanoví 6666 lůžek. (Viz příloha č.6)

⁵⁹ <http://www.tourinform.org.ua/uk/way/46-travel-to-transcarpathia>

⁶⁰ Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

⁶¹ Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září

Struktura rekreačních zařízení podle typu⁶²

	Počet zařízení	Počet míst
chaty a penziony odpočinku	10	391
rekreační zařízení	67	3958
dětské tábory	12	1679
objekty 1-2 denního pobytu	8	638
Celkem	97	6666

Lázeňská zařízení kraje zahrnuje 32 objektů, což představuje 10% z celkového počtu objektů cestovního ruchu v regionu. Největší síť tohoto typu je v Svalavském, Mukačivském, Chustském a Tačivském rajonech (24 objektů). Kapacita zdravotnických zařízení v regionu je 4464 lůžek. (Viz příloha č.7)

Struktura lázeňských zařízení podle typu⁶³

	Počet zařízení	Počet míst
sanatoria s léčbou	21	4050
preventivní sanatoria	11	414
Celkem	32	4464

4.4. Stravovací zařízení

Hlavní součástí stravovacích zařízení jsou restaurace, kavárny, bary, bufety. Z níže uvedených statistik v Tabulce č.10 a č.11 lze domnívat, že jejich počet a kapacita jsou dostačující nebo i příliš velké, jelikož každý rok se snižují.

⁶² Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září

⁶³ Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září

Tab. č.8 Počet stravovacích zařízení Zakarpatska⁶⁴

	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009
Restaurace	100	105	66	60	50	53	59
Kavárny, Bufety	604	874	793	574	475	426	373
Jídelny	1362	467	149	90	76	48	42
Bary	-	-	131	105	103	86	82
celkem	2066	1492	1158	829	705	613	556

Tab. č.9 Přehled kapacit stravovacích zařízení Zakarpatska podle měst a rajonů⁶⁵

	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009
Zakarpatsko celkem	132020	81200	50868	37544	32977	28197	27440
město Užhorod	19394	10388	9035	8465	7892	4910	6032
město Berehovo	-	-	-	1285	985	944	865
město Mukačevo	11726	6177	3940	3745	2788	2603	2231
město Chust	-	-	-	1685	1091	1099	1093
město Čop	-	-	-	408	445	281	257
Berehivský rajon	10130	5373	3052	1099	670	1013	485
Velykoberežňanský r.	3254	2476	923	512	574	524	378
Vynogradivský rajon	10750	8867	4464	2594	1360	2195	2386
Volovetský rajon	3221	1827	1375	824	648	526	399
Iršavský rajon	9874	6798	3999	2427	2793	2612	2478
Mižhirský rajon	4409	2375	1258	1005	1139	877	947
Mukačevský rajon	8779	6996	3559	2203	2610	2293	1939
Perečynský rajon	3862	2884	1693	1076	733	718	762
Rachivský rajon	7732	5447	3533	2396	1955	1814	1847
Svaljavský rajon	6790	4111	2617	1616	1817	1803	1498
Tjačivský rajon	15622	8134	5917	4507	3258	2282	2469
Užhorodský rajon	5393	2429	2126	401	775	796	812
Chustský rajon	11084	6918	3377	1296	1444	907	562

⁶⁴ Hrynyk, H. : Statistická ročenka Zakarpatska za rok 2009, Hlavní oddělení statistiky Zakarpatské oblasti, Užhorod, 2010

⁶⁵ Hrynyk, H. : Statistická ročenka Zakarpatska za rok 2009, Hlavní oddělení statistiky Zakarpatské oblasti, Užhorod, 2010

4.5.Cestovní ruch a rekreace Zakarpatska 2004-2009

Turisticko-rekreační odvětví oblasti hraje stále větší roli v sociálně-ekonomickém rozvoji regionu. Stačí si uvědomit, že počet turistů navštěvujících kraj od 2004 roku po rok 2008 vzrostl na 74% (v roce 2004 tento počet činil - 247,3 tisíc osob, a v roce 2008 - 431,5 tisíc osob). Za první pololetí roku 2009 ve srovnání se stejným obdobím roku 2008 se počet turistů také zvýšil na 2%. Objem poskytnutých služeb cestovního ruchu za posledních 5 let se zvýšil o 2,7 krát a činí v roce 2008 249,3 mln. hryven.

Zimní cestovní ruch se rozvíjí, sjezdovky jsou stále více populární. Během období 2004 - 2008 počet vleků vzrostl o 67% a nyní činí 77 jednotek. Za nejlepší lyžařská střediska se považují Pylypets, Podobovets, Izky, Synjak, Dragobrat a Krasija.

Jedním z nejpokladnějších směru rozvoje cestovního ruchu v Zakarpatské oblasti je lázeňský cestovní ruch s využitím minerálních a termálních vod. V dnešní době existují následující léčebna střediska – „Teplycja“, „Termal – Star“, „Karpatia“, „Kvele Poljana“, „Suzirja“, „Boržava“, „Hirská Tisa“, „Synjak“ a jiní, které jsou nejvíce populární mezi turisty, kteří přijíždí s cílem polepšit své zdraví. Spolu s moderními metodami léčby tato střediska poskytují komfortní ubytování na vysoké úrovni, profesionálně vyškolený personál, moderní infrastrukturu. V současné době nejsou schopni uspokojit rostoucí poptávku po léčebných službách, ale plánuje se otevření dvou velkých lázeňských komplexů Soimy (Mižhorský rajon) a „Derenivské lázně“ (Užhorodský rajon).

Neméně populární jsou turisticko-rekreační a hotelové komplexy, které kromě základních služeb (ubytování, stravování, výlety) mají širokou škálu doplňkových služeb: sauna, ruské a turecké lázně, bazény, konferenční sály, internet kluby, salony krásy a masážní místnosti, tělocvičny, tenisové kurty, biliard, fitness centra, wellness bary, solárium, vířivky, půjčovna lyží, vlastní vleky, půjčovna horských kol a čtyřkolek, jízda na koni, rafting, rybaření v rybníku atd. Výrazně vynikají mezi ostatními objekty, které poskytují tyto služby, následující zařízení: „Zolota gora“, „Reikartz Karpaty“, „Renesance“, „Alenka“, „Červená Ruta“, „Boholvar“, „Vojevodino“, „Vodograj“, „Discovery“, „Karpatský lovec“, „Kontinent“, „Unhvarský“ a další.

Je zřejmé, že bez rozvoje infrastruktury a doplňkových služeb zařízení cestovního ruchu Zakarpatí nebudou mít dostačující poptávku na trhu služeb. Proto je velká pozornost věnována rozvoji infrastruktury. V poslední době se poměrně rychle vyvíjí současně s cestovním ruchem souběžná s ním infrastruktura (hraniční přechody, dopravní služby, silniční služby, komunikace, stravovací zařízení (koliby, bary, kavárny), ostatní).

Aktivně se rozvíjí turistická infrastruktura podél hlavních dopravních cest již od hraničních přechodů a pokračuje až k hranicím s ostatními oblastmi Ukrajiny. Tato práce se stala aktivnější v souvislosti s Mistrovstvím Evropy ve fotbalu 2012. Mezi objekty, které jsou součástí této infrastruktury, patří zejména hotely, motely a restaurace např. „Chalet“ (Svaljavský rajon), „Natali“ (Volovetský rajon), „Červená hora“ (Mukačevský rajon), „Evropa“ (Užhorodský rajon), „Helikon“ a „Femeli“ (Berehivský rajon) a další.

Změnil se i přístup k rozvoji turisticko-rekreačních komplexů v Zakarpátí. Vypracovávají se vědecké koncepce rozvoje přírodních a rekreačních oblastí. Na základě iniciativy regionální státní správy jsou rozpracovány koncepce rozvoje území: teritoria Boržavských nížin (Volovecký rajon) a národního přírodního parku „Synevyr“ (Mižhirský rajon), „Dragobrat – Kvasy“ (Rachivský rajon), Polonyna Runa (Perečinský rajon) a další. Základem všech těchto koncepcí rozvoje rekreace a cestovního ruchu je ochrana životního prostředí a přírodní krajiny krajů, která láká nejvíce turistů. Tyto koncepty jsou základem místních investičních projektů a berou se v úvahu při vytváření rámcových plánů pro rozvoj vesnic a malých měst. V souvislosti s rozvojem rekreací jsou považovány za slibné investice spojené s rozvojem a využití 30-ti stávajících minerálních a termálních vodních zdrojů, většina z nich je soustředěna v Berehivském a Vynogradivském rajonech.⁶⁶

4.6. Rozvoj, podpora a propagace cestovního ruchu Zakarpatska

Na podporu stávajícího turistického a rekreačního potenciálu a možnosti Zakarpatska během první poloviny roku 2010 byl vypracován a vydán turistický průvodce „PRO Cestovní ruch a zábavu. Zakarpatsko 2010“ a nový katalog o venkovské turistice a dva bannery – „Zakarpatsko – země zázraků“ a „Aktivní odpočinek na Zakarpatsku“.

S cílem podpořit turistickou image a představit potenciál cestovního ruchu krajů, bylo rozhodnuto o účasti na XIV. mezinárodním turistickém veletrhu „Vacations“ (5. – 7. března 2010 v Niredhazě, Maďarsku), XVI. mezinárodním turistickém veletrhu „Ukrajina – Cestování a cestovní ruch“ (24. – 26. března 2010 v Kyjevě), 13. mezinárodním veletrhu cestovního ruchu „OTDYCH (český ODPOČINEK) – 2010“ (7. – 10. dubna 2010, Minsk, Bělorusko), specializované výstavě „Cestovní ruch. Odpočinek. Lov. Rybaření“ (8. – 11. dubna 2010 v Doněcku), turistické výstavě „Odpočinek na Ukrajině 2010. „Poltava zve“ (24. – 25. dubna 2010 v Komsomolsku, Poltavský kraj), II-hem Západoukrajinském turistickém

⁶⁶ Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

festivalu (14. – 16. května 2010, Ternopil), Meziregionálním fóru cestovního ruchu (27. – 28. května 2010, Chernihiv). Navíc za podpory krajského úřadu farmáři kraje byli schopni předvést možnosti trávení volného času v zakarpatské vesnici na Celoukrajinské výstavě-jarmárku „Ukrajinská vesnice zve“, konané v Kyjevě 14. – 16. května 2010.

Na podporu turistické image kraje, stávajícího turistického a rekreačního potenciálu Zakarpatsko se ročně účastní následujících specializovaných veletrhů a výstav:

- Mezinárodní fórum „Ukrajina: Volný čas, pohostinství“ (Lvov);
- Mezinárodní turistická výstava "Utazas - Travel - Reisen" (Budapešť, Maďarsko);
- Mezinárodní veletrh cestovního ruchu „Vacations” (Niredhaza, Maďarsko);
- Moskevský mezinárodní veletrh MITT „Cestování a cestovní ruch“ (Moskva, Rusko);
- Mezinárodní veletrh cestovního ruchu UITT „Ukrajina - Cestování a cestovní ruch“ (Kyjev);
- Mezinárodní veletrh cestovního ruchu „Odpočinek“ (Minsk, Bělorusko);
- Výstava „Cestovní ruch, rekreace, lov, rybolov“ (Doněck);
- Specializovaná meziregionální výstava „Odpočinek. Cestovní ruch. Rekreace“(Zaporizžja)
- Mezinárodní shromáždění cestovního ruchu (Oděsa);
- Meziregionální fórum cestovního ruchu „Cestovní ruch Černihova“ (Černihov)
- Západně-ukrajinská turistická výstava (Ternopil);
- Celoukrajinský veletrh „Ukrajinská vesnice zve“ (Kyjev);
- Mezinárodní výstava cestovního ruchu „Ukrajina“ (Kyjev);
- Mezinárodní veletrh "TourEXPO" (Lvov);

a jiných specializovaných akcí (výstavy, veletrhy, festivaly, konference, shromáždění, semináře atd.) na Ukrajině i v zahraničí.⁶⁷

⁶⁷ Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

Zástupci turistického odvětví kraje se aktivně účastní realizace mezinárodních projektů spolupráci rozvoje cestovního ruchu v regionu:

- S cílem probrat stav a perspektivy rozvoje ekologického cestovního ruchu se zúčastnili semináře „Ecotours“, který se konal ve dnech 20. – 21. ledna 2010 v Karpatské biosférické rezervaci (m. Rachiv). Seminář je součástí rumunsko-ukrajinského programu „Dobrosousedství“. Zejména se projednali možnosti zřízení mezinárodních turistických ekologických stezek, které budou procházet po územích přírodních parků dvou sousedních zemí.

- V březnu 2010 zástupci krajské správy, okresní správy a veřejných organizací v regionu se účastnili mezinárodní konference a výstavy cestovního ruchu v Niredhazě, kterou pořádala Regionální rada územního rozvoje oblasti Sabolč - Szatmár - Bereg (Maďarsko) společně s Zakarpatskou regionální radou, jako partnerem v rámci programu „Rozvoje cestovního ruchu v maďarsko-ukrajinském hraničním regionu“. Jednou z částí daného programu je aktualizace „Maďarsko-ukrajinské koncepce hraničního cestovního ruchu“, která pomůže vytvořit pevnější partnerství a posílení regionální spolupráce. V planu je vytvoření webových stránek o zajímavých turistických místech v přilehlých oblastech obou zemí, které poslouží ke zvýšení přílivu turistů mezi oběma zeměmi.

- Od 20. do 21. dubna 2010 s cílem podpory potenciálu cestovního ruchu Zakarpatské oblasti krajská správa spolu s užhorodským turisticko-informačním centrem činnosti organizovaly a provedly reklamně-informační turné pro zástupce turistického byznysu Maďarska.

- 21. května v rámci realizace projektu Sousedství Maďarsko-Slovensko-Ukrajina „Rozvoj Berihivského přes-hraničního systému v bazénu řeky Tisá“ byl proveden seminář z ekologického cestovního ruchu. Kde byla značná pozornost věnována koncepci zelených tras ve střední a východní Evropě a sociálně-ekonomickému rozvoji venkovských oblastí.

- 4. června proběhla mezinárodní konference „Příznivé přírodní prostředí ukrajinsko-maďarských hranic“ (hotel „Zlatá hora“, Barvinok). Konference se věnovala řadě otázek týkajících se ochrany životního prostředí, ekologie, vodního hospodářství v rámci přes-hraniční spolupráce mezi příhraničními regiony Ukrajiny a Maďarska.

- 5. června 2010 se konalo slavnostní otevření ekologický-vzdělávacího centra „Centrum Evropy“ a zasedání kulatého stolu „Přes-hraniční spolupráce a udržitelného rozvoje Karpat“ (Dilové). Dané události se účastnili zástupce turistického byznysu z Německa, Slovenska a Rumunska. Zejména při jednání s německou stranou se dohodly na posílení spolupráce při rozvoji ekologické turistiky.

- 17.června 2010 se v Užhorodu konal regionální investiční fórum „Prioritní směry další integraci Ukrajiny do evropských a světových ekonomických systému. Cestovní ruch, energetika, doprava – aktuální stav a nové nástroje na podporu regionálního rozvoje“. Ve fóru na téma „Perspektivy rozvoje cestovního ruchu v Zakarpatské oblasti, problémy a jejich řešení“ bylo předloženo devět investičních projektů cestovního ruchu v regionu.

V současné době pracuje v kraji 14 turisticko-informačních center. Během první poloviny roku 2010 bylo otevřeno tři turistických informačních centra, a to v Užhorodu (leden), vesnici Pyjterfolvo, okres Vinogradov (květen) a vesnici Dilove, okres Rachiv (červen).

Ve druhém čtvrtletí roku 2010 bylo uspořádáno dva workshopy a byla provedena dobrovolná certifikace 14 usedlostí v rámci Švýcarsko-ukrajinského projektu FORZA. Mezi certifikovanými usedlostmi jsou zařízení 1 a 2 úrovně kategorizace, což znamená poměrně vysokou úroveň kvality služeb v těchto usedlostech.

V kraji bylo vydáno 12 certifikátů lektorů venkovského cestovního ruchu a 6 průkazů inspektora v kategorizaci sítě „Ukrajinská pohostinná usedlost“. Také byl proveden seminář ve venkovské usedlosti „Bokoraš“ na přípravu venkovských usedlostí na kategorizaci.⁶⁸

V posledních letech byl rozvinut a vytvořen nový konkurenceschopný produkt cestovního ruchu: „Zakarpatská turistická stezka“ (koncepte pěší ekoturistické cesty o celkové délce cca 380 km), „Zakarpatská turistická gastronomická stezka“ (reprezentuje kulinářské dovednosti 9 národních kuchyní obyvatel, žijících v Zakarpatsku), „Zakarpatská turistická vinná cesta“ (reprezentuje tradice Zakarpatské domácí vinice a vinařství), vojenská cesta „Karpatská Ukrajina“ (vytvořena k 70 výročí vyhlášení Karpatské Ukrajiny) a vojenský turistický maršrut „Linie Arpada“, uračká trasa „Huculskými cestami“ (hora Kostylivka – hora Kněz Ivan Maramoršský). V konečné fázi vývoje se nacházejí „sladká cesta“ a „medová cesta“ Zakarpatska. Dnes společně s slovenskou stranou se vytváří přes-hraniční produkt cestovního ruchu „Karpatská turistická trasa“.⁶⁹

S cílem podpořit domácí cestovní ruch v oblasti se vyvíjí a uvádí do provozu nové turistické trasy. Zejména:

- v Velykoberezňanském rajoně vzniklo 29 turistických tras, z toho 8 cyklostezek. Také je rozpracován projekt mezinárodní cyklostezky

⁶⁸ Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

⁶⁹ Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

„Zelený rover“, navrhnuté k vypracování jsou ještě tři turistické pěší trasy, které budou procházet přes národní přírodní park „Užanský“

- v Perečynském rajoně rozpracováno 9 turistických tras po okolí;
- v Rachivském rajoně jsou vypracované reklamně-turistické pěší, cyklické, silniční, vodní a lyžařské trasy. Jako součást švýcarsko-ukrajinského projektu FORZA, který inicioval vypracování a vznik Zakarpatské Turistické Cesty, provádí se detailní vybudování sítě turistických stezek.⁷⁰

S cílem zapojit státní rozpočtové a mimorozpočtové prostředky k financování důležitých úkolů rozvoje odvětví Zakarpatská regionální rada schválila tři regionální programy v oblasti cestovního ruchu a rekreace: „Program rozvoje cestovního ruchu a rekreace v Zakarpatské oblasti pro rok 2002 - 2010“, „Program rozvoje venkovské turistiky v Zakarpatské oblasti pro rok 2004 – 2008“, „Program rozvoje perspektivních turistických a rekreačních komplexu a související s ní infrastrukturu pro rok 2005 – 2010“.⁷¹

4.7. Mezinárodní spolupráce ve sféře cestovního ruchu (2007-2010)⁷²

Geopolitická poloha Zakarpatské oblasti nabízí příležitost k rozvoji příhraničního cestovního ruchu se zeměmi Karpatského Euroregionu – Maďarskem, Slovenskem, Rumunskem a Polskem. Tato otázka se stala víc aktuálnější s přistoupením sousedních států do Evropské unie. V příhraničních oblastech sousedních zemí, které hraničí se Zakarpatským jsou hustě osídlené oblasti, kde žijí Ukrajinci, kteří zachovávají ukrajinské národní tradice, jazyk, kulturu a usilují o stalou turistickou etnokulturní komunikaci se svými sousedy na Ukrajině.

Za účelem udržování vztahů se sousedními regiony států Karpatského Euroregionu ročně se provádějí Dny dobrosousedství, kdy řídící aparát Zakarpatské krajské správy a Zakarpatské krajské rady navštěvují partnerské regiony Maďarska (Sobolč-Sotmar-Berehská oblast), Slovenska (Košícký a Prešovský kraj), Rumunska (regiony Maramureš

⁷⁰ <http://tourinform.org.ua/uk/potencial>

⁷¹ http://www.rgd.org.ua/project_publications/publications_list/Background_study_Sochka_fin.pdf

⁷² Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

a Satu Mare), Polska (Podkarpatské provincie) za účelem podpisu dohod a programů spolupráce, včetně v oblasti cestovního ruchu.

Aktivně se provádí výměna zkušeností v oblasti venkovského cestovního ruchu mezi příhraničními regiony Maďarska, Polska a Rumunska. Každý rok v regionu Rachiv za účasti zástupců Karpatského Euroregionu se konají specializované akce na podporu venkovské a agroturistiky na Zakarpatsku, např. „ProjdySvit“ (červenec), „Huculská ripa“ (září) a další.

Švýcarsko-ukrajinský projekt rozvoje lesního hospodářství Zakarpatska ve spolupráci se Zakarpatskou krajskou správou inicioval rozpracování a vznik Zakarpatské turistické cesty (ZTC). Tento projekt podporuje přístup k stalému hospodaření s lesními zdroji a ochranou přírody, což je důležitým předpokladem pro úspěšný rozvoj ekoturistiky. Zakarpatská turistická stezka je koncepcí pěších ekoturistických cest, většina kterých vede územím Zakarpatska přes Beskydy, Boržavské nížiny, Svedovecký hřbet, Černouhoru a Marmaroš, celková délka cca 380 km, a také pokus o kombinaci pěší a ekologické turistiky. ZTC je přes-hraniční a předpokládá integraci do mezinárodní sítě. Je navržena tak, aby v budoucnosti dané cesty se objednaly s cestami sousedních zemí.

Také je rozpracován projekt mezinárodní cyklostezky „Zelený rover“, která prochází územím mezinárodní biosférické rezervace "Východní Karpaty", která zahrnuje území tří států Ukrajiny, Slovenska, Polska.

V roce 2007 v Bílých Karpatech (Česká republika) se zúčastnilo Zakarpatsko mezinárodní konference zaměřené na strategii rozvoje cestovního ruchu v rámci Karpatské úmluvy. Ukrajinskou delegaci zastupovali veřejné organizace.

V únoru 2008 se konal v Berehovo mezinárodní seminář „Podnikání v oblasti cestovního ruchu, vhodné použití v Evropské unii“.

4.7.1. Spolupráce s Maďarském

V současné době je realizován společný přes-hraniční projekt na téma „Přes-hraniční turistické stezky a památky architektury“ (Maďarsko - Ukrajina), v rámci kterého byl opublikován průvodce v ukrajinském a maďarském jazyce.

Spolu s Budapešťským institutem ekonomie Centrum ukrajinsko-maďarského regionálního rozvoje organizoval školení na zlepšení dovedností pracovníků cestovního ruchu v Janošu Berehivského okresu. Školení se zúčastnilo asi 50 lidí. Po školení účastníci obdrželi diplomy, které jsou uznávány jak na Ukrajině tak i v Evropské unii.

Centrum ukrajinsko-maďarského regionálního rozvoje realizoval projekt v rámci programu Sousedství Maďarsko-Slovensko-Ukrajina INTERREG IIIA / TACIS na téma „Vytvoření regionálního turistického informačního centra v Zakarpatské oblasti“. Cílem projektu je řešení problému nedostatku v regionu universálních informačních center o dostupných cestovních službách a příležitostech. Vyřešení těchto problémů by mělo přispět k stalému sociálně-ekonomickému rozvoji Zakarpatska, jako jednoho z nejperspektivnějších rekreačních oblastí na Ukrajině. Cílem projektu je také zvýšení úrovně rozvoje cestovního ruchu v Zakarpatské oblasti, jako jednoho z nejslibnějších odvětví příhraničního regionu. Výsledkem tohoto projektu je např. otevření turistického informačního centra v Berehovo.

Nově otevřený turistický informační centrum začal svou práci z organizace semináře-školení ve městě Niredhaza (Maďarsko) v rámci přes-hraničního programu „Rozvoj a upevňování vztahů přes-hraničního cestovním ruchem mezi Zakarpatskou a Sobolč-Sotmar-Berehskuju oblastí“. Cílem školení bylo seznámení odborníků regionálního rozvoje se stavem odvětví cestovního ruchu v obou oblastech. V městě Chust (Ukrajina) byl proveden další vzdělávací seminář v rámci téhož přes-hraničního programu. Během studia se konala oznamovací cesta Zakarpatském.

V Užhorodě Centrum ukrajinsko-maďarského regionálního rozvoje spolu s Zakarpatskou krajskou správou organizovaly mezinárodní konferenci „Nové příležitosti rozvoje cestovního ruchu v Karpatském Euroregionu“, na kterou se sešli více než sto účastníků z Ukrajiny, Slovenska a Maďarska.

Dokončena realizace projektu Agentury regionálního rozvoje oblastí Szabolcs-Szatmár-Bereg „Formování a vývoj přes-hraniční turistické spolupráce mezi regiony Szabolcs-Szatmár-Bereg a Zakarpatskem“. Dokončit projekt pomohl Centrum ukrajinsko-maďarského regionálního rozvoje. Závěrečná konference se konala ve městě Niredhaza, kde byly prezentovány výsledky programu: turistický průvodce a webové stránky (www.tiurceu.eu).

V rámci programu „Rozvoj cestovního ruchu v maďarsko-ukrajinské příhraniční oblasti“ 5. března 2010 Zakarpatsko se zúčastnilo mezinárodní konference, kterou organizovala Regionální rada územního rozvoje oblastí Szabolcs-Szatmár-Bereg v Niredhaza (Maďarsko). Jednou ze složek programu je aktualizace „Maďarsko-ukrajinské koncepce příhraničního cestovního ruchu“, který bude přispívat k silnějšímu partnerství a posílení regionální spolupráce.

4.7.2. Spolupráce s Slovenskem

V roce 2007 v rekreační oblasti „Širavské jezero“ se konala informativní konference cestovního ruchu, které se zúčastnili zástupci Maďarska, Ukrajiny a Slovenska. Zpráva o Zakarpatském turistickém potenciálu byla představena vedoucím fakulty cestovního ruchu Užhorodské státní univerzity .

V prosinci 2008 roku v Žilině proběhla pracovní návštěva zástupců odvětví cestovního ruchu v regionu, kde se probíraly otázky komplexního potenciálu Žilinského regionu a posílení aktivní spolupráce s Ukrajinou.

16. – 20. března 2009 v Košicích (Slovensko) se zástupci Zakarpatska zúčastnili semináře – školení, kde se probíraly otázky zkušeností Slovenské republiky v evropské integraci.

28. – 29. dubna 2009 v Žemplinské Šíravě (Slovensko) proběhla konference a workshop na téma „Posílení dialogu a spolupráce mezi zástupci, kteří realizují regionální rozvoj na obou stranách ukrajinsko-slovenských hranic“, v rámci společného ukrajinsko-slovenského projektu „IKARUS“.

4.7.3. Spolupráce s Rumunským

Regionální rada Satu Mare spolu s Centrem ukrajinsko-maďarského regionálního rozvoje (Ukrajina) uspořádaly seminář-školení „Přes-hraniční semináře o příležitostech mezi příhraničními regiony Satu Mare a Zakarpatska“ v rámci přes-hraničního programu PHARE CBC. Iniciativa projektu spočívá u sociálně-ekonomické, turistické, zeměpisné a historické kombinaci obou regionů, jejich společných problémů a také snahy o vývoj v regionu. Program poskytl příležitost pro zástupce místní samosprávy, veřejné správy, nevládních organizací Zakarpatské oblasti a Satu Mare účastnit se seminářů v Užhorodu a Satu Mare.

Na podporu dobrých sousedských vztahů se stál společný program „Cestovní ruch bez hranic“, v rámci kterého se konaly v roce 2008 seznamovací výlety a setkání odborníků cestovního ruchu (cestovní kanceláře, cestovní agentury , zástupci hotelnictví), v regionech Maramuroš a Satu Mare, a také na území Zakarpatské oblasti .

Ve dnech 1. – 3. května 2008 v Baja Spryje za podpory nevládní organizací „Madisz“ v rámci programu PHARE CBC Ukrajina - Rumunsko a za finanční podpory Evropské unie

se konal etnický kulturní turistický festival mládeže „OxeFest“. V lednu 2008 na Zakarpatsku proběhlo školení, které se zabývalo společnou organizací daného festivalu. Cílem festivalu je zapojení mládeže do aktivního společenského a veřejného života. Zástupci Zakarpatska prezentovali turistický potenciál a příležitosti regionu.

Od října 2007 do října 2008 uskutečňovala se realizace projektu „Rozvoj tradic mnoho kulturního prostředí prostřednictvím přes-hraniční spolupráce v oblasti cestovního ruchu“. Projekt byl realizován zdrojovým centrem „CREST“ ve spolupráci s Agenturou pro regionální rozvoj a informačních zdrojů „Europolis“ s finanční podporou z Evropské unie v rámci programu PHARE CBC Rumunsko - Ukrajina. Projekt byl zaměřen na rozvoj venkovského cestovního ruchu prostřednictvím spolupráce mezi příhraničními regiony Rumunska (Satu Mare, Maramureš, Sučava a Botosani) a Ukrajiny. V dlouhodobém horizontu projekt je zaměřen na dosažení efektivnosti využívání potenciálu cestovního ruchu a nabídek pohraničních regionu, které zajistí hospodářský rozvoj místních komunit a zlepši životní úroveň lidí v daných regionech. V průběhu projektu bylo vybráno 30 zástupců nevládních organizací z cílových regionů Rumunska a Ukrajiny, kteří se podíleli na těchto akcích: v červnu – vzdělávací program (školení v oblasti Satu Mare, Rumunsko), v červenci a srpnu – program pro výměnu zkušeností v Rumunsku (oblast Satu Mare) a Ukrajině (Zakarpatská oblast) v srpnu – Festival „Kultura ve venkovském cestovním ruchu“ (Petrești, region Satu Mare, Rumunsko).

S cílem projednat stav a perspektivy rozvoje ekologického cestovního ruchu, se zúčastnili semináře „Ecotours“, který se konal ve dnech 20-21 ledna 2010 v Karpatské biosférické rezervaci, jako součást rumunsko-ukrajinského programu „Sousedství“.

4.7.4. Spolupráce s Polskem

Na konci roku 2007 prošla prezentace Zakarpatského centru rozvoje venkovské turistiky na mezinárodní vědecké konferenci v městě Krosno. Také ukrajinské zástupce se zúčastnili akce na podporu agroturistiky Polska – „Slavnost chleba“.

Pro 20 zástupců venkovského cestovního ruchu Zakarpatska (majitelů venkovských usedlostí) na území Podkarpatského vojvodství (Polsko) provedlo se školení a semináře po výměně zkušenostmi. V Zakarpatské oblasti za účasti lektorů a odborníků z agroturistiky z polské strany byla série seminářů pro zemědělce ohledně organizace venkovského cestovního ruchu v kraji. Také delegace z Zakarpatska se zúčastnila mezinárodní konference

zaměřené na rozvoj cestovního ruchu v Karpatech a na vývoj nových produktů cestovního ruchu a cest, která se konala v Podkarpatském vojvodství.

V březnu 2008 se zástupci kraje zúčastnili mezinárodního pracovního setkání odborníků v Lucku v rámci mezinárodního projektu „Program sousedství Polsko- Ukrajina- Bělorusko“. V dubnu stejného roku v Krakově se konalo pravidelné setkání zemí náležejících ke Karpatské úmluvě, zástupci Zakarpatska prezentovali v sekci „Cestovní ruch a životní prostředí“.

V rámci společného ukrajinsko-polského projektu „Pojďte se podívat“, který slouží na podporu propagace a marketingu agro- a ekoturistiky na území Ukrajinských Východních Karpat, v prvním čtvrtletí roku 2009 proběhlo informační a propagační setkání.⁷³

V únoru 2009 se představitelé Ukrajiny a Polska setkali, aby projednali otázku zapsání dřevěných kostelů do Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví. Diskutovali o přípravě společné žádosti a základních dokumentů.⁷⁴

⁷³ Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

⁷⁴ <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-33958-Ukraina-ta-Polshcha-pidhotuvaly-dlia-IuNESKO-perelik-derev'ianykh-tserkov>

5. Návrhy a doporučení pro rozvoj cestovního ruchu

5.1. SWOT analýza cestovního ruchu Zakarpatska

Silné stránky

- Výhodná geografická poloha
- Bohaté historické a kulturní dědictví
- Množství přírodních a rekreačních zdrojů
- Nabídka různých druhů cestovního ruchu
- Unikátní regionální produkty cestovního ruchu
- Příznivá ekologická situace
- Různorodost krajiny
- Bohatá flora a fauna
- Aktivní propagační činnost
- Účast na různých festivalech a veletrzích
- Rozvoj materiálně-technické základny cestovního ruchu

Slabé stránky

- Nedostatek informačních center
- Nedostatek systematické organizace informačně-reklamní podpory
- Nedostatečná infrastruktura v některých regionech kraje
- Nedostatečné množství kvalifikovaných pracovníků
- Nedostatečná jazyková vybavenost zaměstnanců v cestovním ruchu
- Nepřipravenost venkovských obyvatel k přijímání turistů
- Nedostačený počet míst s kvalitními službami

- Nedostačující statistiky

Příležitosti

- Realizace regionálních programů rozvoje cestovního ruchu
- Zvýšení investičních návrhů pro rozvoj cestovního ruchu
- Rozvoj všech druhů cestovního ruchu
- Prezentace na veletrzích cestovního ruchu v Ukrajině, Rusku, České republice, Slovensku, Maďarsku, Polsku
- Kvalitní propagace
- Zapsání dřevěných kostelů do Seznamu UNESCO
- Vyšší využití balneologických zdrojů
- Pořádání různých akcí evropské úrovně na Ukrajině
- Zastoupení cestovního ruchu v sousedních státech
- Vytvoření společných turistických tras z jinými zeměmi
- Podpora ekologického rozvoje cestovního ruchu
- Orientace na židovskou kulturu

Hrozby

- Nedostatek finančních prostředků na další rozvoj
- Nezájem investorů
- Vysoká konkurence sousedních krajů
- Nízká hospodářská úroveň
- Nešetrné zásahy do přírody
- Ekonomická krize

- Přírodní katastrofy
- Nezájem turistů
- Politická nestabilita
- Nízká bezpečnost turistů

5.2. Závěry a doporučení k SWOT analýze

Z SWOT analýzy vyplývá, že Zakarpatsko má víc silných než slabých stránek, a má obrovský potenciál a všechny možnosti pro další rozvoj cestovního ruchu. Výhodná geografická poloha a různorodá příroda přispívá k vytváření cestovního ruchu ve všech ročních obdobích, např. lyžařský cestovní ruch, cykloturistika, venkovský cestovní ruch, lázeňství, cestovní ruch s motivem lovu, rybolovu atd. Mimo to kraj může poskytovat kulturní a poznávací cestovní ruch, jelikož disponuje velkým množstvím kulturně-historických památek (zámky, církve, kostely, muzea, skanzeny, galerie, historické budovy a památky architektury). Velké množství komfortních hotelů, restaurací, kaváren, konferenčních sálů, wellness center, mohou sloužit dobrou základnou pro rozvoj takových druhů cestovního ruchu, jako jsou incentivní, kongresový, obchodní cestovní ruch.

Z výše uvedeného dospějeme k závěru, že Zakarpatsko má všechny předpoklady pro rozvoj konkurenčně schopného cestovního ruchu. Ale aby se to stalo skutečností musí se věnovat velká pozornost slabým stránkám. Mělo by vzniknout více informačních center, která by poskytovala potřebné turistické informace. Taky by se měla zlepšit infrastruktura především v horských regionech. Měla by se věnovat větší pozornost venkovskému cestovnímu ruchu. Mohly by se provádět vzdělávací semináře pro poskytovatele daného druhu cestovního ruchu. Ještě jedním důvodem, proč by se mělo přihlížet k slabým stránkám a snažit se je co nejdříve odstranit, je konkurence sousedních krajů (Lvivský, Ivano-Frankivský).

Hlavním motivem návštěvy Zakarpatska je **příroda**. Tato skutečnost by měla být brána do úvahy při dalších návrzích rozvoje cestovního ruchu. Vizí by mělo být vytvoření

celoročního resortu mezinárodní úrovně. Cílem by byl vznik unikátního turistického produktu, který obsahuje horskou, rekreační, vodní a kulturně-historickou turistiku.

Zdejší přírodní podmínky jsou vhodné jak pro letní tak pro zimní turistiku. Jelikož 80% území jsou Karpatské hory, tak je logické se zaměřit na veškerý cestovní ruch, který se zde může odehrávat. Horské svahy jsou vhodné pro celoroční cestovní ruch.

Však samotná příroda není postačující pro kvalitní cestovní ruch, důležitá je i **materiálno-technická základna**. Měly by být vybudované nové hotely, především tří- a čtyř hvězdičkové, penziony a jiná potřebná ubytovací zařízení. Další důležitou složkou jsou stravovací zařízení – restaurace, hospody, fast foody, kavárny, bary. Nejpohodlnějším způsobem dopravy do hor je vlastní automobil, a proto se nesmí zapomenout na parkovací místa. Pozitivním dopadem této činnosti bude vytvoření nových pracovních míst, což bude mít kladný účinek na hospodářskou úroveň regionu. Mimo základní služby cestovního ruchu měly by být vytvořené i doplňkové – aquapark, snowpark, nákupní centra, wellness a spa centra, zimní ledový stadion, golfové hřiště.

V první řadě by se mělo zaměřit na **zimní turistiku**. Hory zde dosahují výšky do 2000 metrů nad mořem. Sníh zde leží 4 – 5 měsíců. Povrch hor nabízí možnost všech druhů zimního sportu. Měly by být vytvořeny sjezdovky různé úrovně složitosti (zelené, modře, červené, černé). Nezbytnou součástí sjezdovek jsou lanové dráhy (kabinová, sedačková) a lyžařské vleky (kotvový, talířový). Mohl by vzniknout také snowpark, který by byl vhodný nejen pro turisty, ale používal by se jako výcvikové lyžařské středisko Olympijského týmu Ukrajiny. Také by se mohly pořádat mezinárodní sportovní soutěže.

V **letním období** by zdejší příroda mohla být využívána k horolezectví, jízdě na koni, paraglidingu⁷⁵, jízdě na horském kole, jízdě na čtyřkolkách, raftingu na horské řece, rybaření.

Mohl by být vybudován aquapark, fungující celoročně. Aquapark by nabízel širokou škálu možností sportovního využití i aktivní relaxace. Zde by byla nabídka venkovních

⁷⁵ Pozn. Paragliding je letecký sport. K pohybu vzduchem se používá paraglidingové křídlo - padákový kluzák, který spadá do kategorie sportovních létajících zařízení. Startuje se z kopce rozběhem, nebo z roviny pomocí vlečného zařízení. Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Paragliding>

a vnitřních bazénů, vodní masáže, tobogánů, skluzavek, perličkové koupele, spa a wellness areálů.

Realizace takového projektu by trvala minimálně 10 let a měla by být rozdělená na několik etap. Samozřejmě neobejde se bez státní podpory. Po dokončení projektu Zakarpatsko by se mělo stát konkurenčně schopným regionem v oblasti cestovního ruchu, poskytujícím kvalitní služby. V ideálu by měla Zakarpatská oblast být nejhezčím, nejatraktivnějším, nejnavštěvovanějším lyžařským střediskem v střední a východní Evropě.

Příležitosti pro další rozvoj cestovního ruchu v kraji je realizace regionálních programů, které můžou přispět k dalšímu rozvoji všech možných druhů cestovního ruchu. Sousedství se zeměmi EU je další výhodou. Nemělo by se zapomínat na kvalitní propagaci, která zvýší povědomí o Zakarpatsku a tím zaujme více turistů.

Negativní vliv na cestovní ruch mají i faktory, které se těžko nebo vůbec nedají ovlivnit. Takovým například je nezájem investorů, ekonomická krize nebo přírodní katastrofy. Ale i při těchto hrozbách má být snaha o to, aby o cestovní ruch Zakarpatska neklesal zájem.

Závěr

Hypotézy, že Zakarpatsko disponuje značným přírodním a kulturním bohatstvím, že hraje významnou roli v cestovním ruchu Ukrajiny a je stále nedoceneným regionem, který má všechny předpoklady pro další rozvoj, se potvrdily.

Při napsání diplomové práce informace se získávali poměrně snadno, k dispozici byly knihy, propagační materiály, časopisy, internet. Ale jedním z největších zdrojů informace byla konzultace s pracovníky oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, které byly moc ochotný.

Z získaných informací je patrné, že Zakarpatská oblast má bohatý potenciál přírodních, kulturních, historických, církevních památek. A je velmi atraktivní lokalitou nejen pro domácí, ale také pro zahraniční turisty.

Z analýzy vyplívá, že Zakarpatsko je jedním z mála unikátních míst, které jsou zajímavé pro turisty ve všech ročních obdobích. V zimě Zakarpatsko láká vynikajícími lyžařskými středisky, termálními vody a v jiných ročních obdobích láká zelenými lesy, čistým vzduchem, minerálními prameny, krásou Karpatských hor a srdečností zakarpatských lidí.

V oblasti materiálně-technické základny dochází k postupnému zlepšování a zkvalitňování ubytovacích, stravovacích a dopravních služeb. Zlepšuje se také informační dostupnost pro turisty. Přestože se v posledních letech úroveň poskytovaných služeb stále zvyšuje, pořad není na té úrovni, jaké by měla být.

Zakarpatsko má veškerý potenciál k tomu, aby se jeho cestovní ruch rozvíjel i nadále a stal se jedním z nejvyspělejších a nejnavštěvovanějších regionů Ukrajiny. Aby se to stalo realitou je zapotřebí provést řadu opatření, týkajících se například přilákání investorů do regionů, zlepšení infrastruktury a poskytovaných služeb, rozšiřování propagaci a zvětšování povědomí o kráji, vytváření pozitivní image.

Seznam literatury

- DROBNÁ D., MORÁVKOVÁ E.: Cestovní ruch pro střední školy a pro veřejnost, 1. vydání, FORTUNA, Praha 2004
- DOSTÁL, J.: „Podkarpatská Rus 1936“, Nové vydání (reedice), Užhorod, 2009
- FRANCOVÁ E.: Cestovní ruch, 1. Vydání, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003
- HOŘEC, J. Podkarpatská Rus - země neznámá. Jinočany: H & H, 1994. ISBN 8085787512
- HRYNYK, H. : Statistická ročenka Zakarpatska za rok 2009, Hlavní oddělení statistiky Zakarpatské oblasti, Užhorod, 2010
- INDROVÁ, J. Cestovní ruch : (základy). Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 9788024512525
- KROUPA, P.: Kroupův průvodce Podkarpatskou Rusí, Užhorod, 2010-2011 (reedice)
- KUSALA, J. Podkarpatská Rus : turistický průvodce. Lysá nad Labem: Alpy - vydavatelství horské literatury, 1997. ISBN 8085613840
- LATKO, I.: Náš kalendář 2009, Užhorod, 2009
- MYKHAYLO, D., PEREDRIY, Y : Zakarpatsko – evropský region, Shark Užhorod, 2009
- ORIEŠKA J.: Technika služeb cestovního ruchu, 1 vydání, IDEA SERVIS, Praha, 1999
- Подкарпатская Русь за годы 1919 – 1936 (Podkarpatská Rus v letech 1919 - 1936), Užhorodská společnost české kultury J. A. Komenského, Užhorod, 2009-2010 (reedice)
- PETRANIVSKÝ, V., PUTUNSKÝ, M.: Turistické poznávání, 2. vydání, Znannja, Kyjev 2008. ISBN 9789663465296
- ŠTĚPÁNEK, P.: Podkarpatská Rus v letech 1919 – 1939, Praha 2008. ISBN 978 809033082-5

Noviny a časopisy:

„COT business“ (1/2002 Rubrika: NEWS- ze zahraničí)

Mladá fronta dnes, čtvrtek 16. září 2010

Zdroje:

Propagační materiály o Zakarpatsku

Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy

Internetové stránky:

<http://all.zakarpattya.net>

<http://www.businessinfo.cz>

<http://www.carpathia.gov.ua>

<http://www.carpaty.com>
<http://cs.wikipedia.org>
<http://eu.prostir.ua>
<http://intur-zak.com>
<http://www.karpaty.net>
<http://klubtgm.cz>
<http://www.kr-vysocina.cz>
<http://www.list.uzhgorod.ua>
<http://mincult.kmu.gov.ua>
<http://www.podkarpatskarus.cz>
<http://www.rgd.org.ua>
www.transatlas.com.ua
<http://www.transcarpathiatour.com.ua>
<http://tourism.gov.ua>
<http://tourinform.org.ua>
<http://www.ua-reporter.com>
<http://www.ukrmap.kiev.ua>
<http://ukrstat.gov.ua>
<http://uk.wikipedia.org>
<http://www.vkarpaty.in.ua>
<http://verhovina.com.ua>
<http://zakarpattya.net.ua>
<http://www.zakarpattyatourism.info>

Пřílohy

1. Mapa a administrativní dělení Ukrajiny

1	Вінницька область	Vinnytský kraj
2	Волинська область	Volyňský kraj
3	Дніпропетровська область	Dněpropetrovský kraj
4	Донецька область	Donecký kraj
5	Житомирська область	Žitomyrský kraj
6	Закарпатська область	Zakarpatský kraj
7	Запорізька область	Zaporizký kraj
8	Івано-Франківська область	Ivano-Frankivský kraj
9	Київська область	Kyjevský kraj
10	Кіровоградська область	Kirovogradský kraj
11	Крим	Krym
12	Луганська область	Luganský kraj
13	Львівська область	Lvovský kraj
14	Миколаївська область	Mykolajivský kraj
15	Одеська область	Odeský kraj
16	Полтавська область	Poltavský kraj
17	Рівненська область	Rivnenský kraj
18	Сумська область	Sumský kraj
19	Тернопільська область	Ternopilský kraj
20	Харківська область	Charkovský kraj
21	Херсонська область	Chersonský kraj
22	Хмельницька область	Chmelnycký kraj

23	Черкаська область	Čerkaský kraj
24	Чернівецька область	Černivetcký kraj
25	Чернігівська область	Černihivský kraj

2. Města a obce Zakarpatska

Město	Ukrajinský název	Ruský název	Maďarský název	Obyvatel ¹
Užhorod	Ужгород	Ужгород	Ungvár	116 718
Mukačevo	Мукачеве	Мукачево	Munkács	82 600
Chust	Хуст	Хуст	Huszt	28 698
Berehovo	Берегове	Берегово	Beregszász	25 556
Vinohradov	Виноградів	Виноградов	Nagyszőlős	25 260
Svaljava	Свалява	Свалява	Szolyva	16 867
Rachiv	Рахів	Рахов	Rahó	15 117
Iršava	Іршава	Иршава	Ilosva	9 515
Mižhirja	Міжгір'я	Межгорье	Ökörmező	9 395
Ťačiv	Тячів	Тячев	Técső	9 358
Velykyj	Великий	Великий	Nagybocskó	9 331
Byčків	Бичків	Бычков		
Solotvina	Солотвино	Солотвина	Aknaszlatina	9 276
Dubove	Дубове	Дубовое	Dombó	9 246
Velyki	Великі	Великие	Nagylucska	9 029
Lučky	Лучки	Лучки		
Čop	Чоп	Чоп	Csap	8 798
Buštyno	Буштино	Буштына	Bustyaháza	8 563
Korolevo	Королево	Королёво	Királyháza	8 285
Vyškovo	Вишково	Вышково	Visk	8 143
Jasiňa	Ясіня	Ясиня	Kőrösmező	8 122
Teresva	Тересва	Тересва	Taracköz	7 429
Perečyn	Перечин	Перечин	Perecseny	6 819
Velykyj	Великий	Великий	Nagyberezna	6 819
Bereznyj	Березний	Берёзный		
Čynadijovo	Чинадійово	Чинадиево	Szentmiklós	6 723
Volovec	Воловец	Воловец	Volóc	5 046
Kolčyno	Кольчино	Кольчино	Kölcsény	4 289
Seredně	Середне	Среднее	Szerednye	3 453
Kobylecka	Кобилецька	Кобылецкая	Gyertyánliget	3 396
Poljana	Поляна	Поляна		
Vylok	Вилок	Вилок	Tiszaújlak	3 346
Baťovo	Батьово	Батёво	Bátyú	3 008
Ust'-Čorna	Усть-Чорна	Усть-Чорна	Királymező	1 471
Ždenijevo	Жденієво	Ждениево	Szarvasháza	1 013

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Zakarpatská_oblast

3. Chaty, útulny, noclehárny a stanice KČST

Chaty KČST:

Sinovírské ozero (20 lůžek); Skotarský průsmyk (20 lůžek); Polonina Boržava (34 lůžka); Dumeň (10 lůžek), Kvasný klausura (5 lůžek); Balcatul klausura (10 lůžek); Rachov (23 lůžka).

Útulný KČST:

Pliška (14 lůžek); Nevické Podhradie (6 lůžek); Javorník pod Juda vrškem (11 lůžek); Podpula (8 lůžek); Stenjak (4 lůžka); Svid. Drahobrat (6 lůžek); Hoverla (32 lůžka); Vaskul pod Čornou horou (pryčny bez dek); Mezipotoky (pryčny bez dek), Pop Ivan (40 míst na pryčnách).

Noclehárny KČST:

Berehova, Sokolský dům (15 lůžek); Bohdan, Rosenthalův hostinec (5 pokojů); Bohdan, Luhy (7 lůžek); Brustury, stanice KČST (8 lůžek); Dovhé, česká mateřská škola (5 lůžek); Dubová, hostinec (6 lůžek); Chust, česká škola (42 lůžka); Jasiňa, česká obecná škola (20 lůžek); Lumšory, lázeňská budova (20 lůžek); Mukačevo, internát gymnasia (31 lůžko); Na Kantině (4 lůžka); Neresnice, hostinec (5 lůžek); Německá Mokrá, hostinec (10 lůžek); Nižní Verecky, ruský národní dům (10 lůžek); Sinovír, dům cestmistrů (14 lůžek); Sinovírská Polana, hostinec (6 lůžek); Slatinské Dolý, státní měšťanská škola (28 lůžek); Torun, česká škola (5 lůžek); Ťačovo, státní měšťanská škola (4 lůžka); Ust' čorná, česká škola (10 lůžek); Užhorod, gymnasium (35 lůžek); Velký Berezný, měšťanská škola (5 lůžek); Volosianka, Jiráskův hotel „Tajga“ (5 lůžek); Volovec, Slovanský turistický hotel (42 lůžka); Volové, budova regionálního družstva (6 lůžek); Zbyny, ruská škola (6 lůžek); Žděňovo, česká škola (10 lůžek).

Stanice KČST:

Brustury, hostinec; Černek, restaurace; Mukačevo, Litovelská restaurace; Nižní Verecký, ruský národní dům; Užok, hotel „Sport“; Velký Berezný, restaurace; Volosianka, hotel „Tajga“; Volové, Legiodom.; Volovec, ruský národní dům a nádražní restaurace.⁷⁶

⁷⁶ Dostál, J.: „Podkarpatská Rus 1936“, Užhorod, 2009 (reeditce)

4. Informační centra

1. Zakarpatský regionální turisticko-informační centrum, Užhorod
Vznikl 10.10. 2006

office@tourinform.org.ua,
http\\www.tourinform.org.ua.
tel. 050-549-46-64
площа Театральна/ nám. Teatralna
Ужгород/Užhorod
Закарпатська область / Zakarpatská oblast
Україна/ Ukrajina
88000

2. Turisticko-informační centrum při odboru pro evropskou integraci a cestovní ruch a rekreaci Zakarpatské krajské správy, Užhorod
Vznikl 30.05.2007

tur_info@uzez.uz.ua
www.transcarpathiatour.com.ua
tel./fax (03122) 3-34-49
пл.Народна, буд.4, каб. 614/ nám. Národní, 4 /614
Ужгород/Užhorod
Закарпатська область / Zakarpatská oblast
Україна/ Ukrajina
88000

3. Turisticko-informační centrum Užhorod
Vznikl 10.10.2007

tour@intur-zak.com
www.intur-zak.com
tel. (0312) 67-13-70
вул.Кирила та Мефодія, буд. 5/ ul. Cyrila a Metoděje, 5
Ужгород/Užhorod
Закарпатська область / Zakarpatská oblast
Україна/ Ukrajina
88005

4. Turisticko-informační centrum „Huculská svitlycja“, Rachiv
Vznikl 25.04.2005

rakhivtour@mail.ru,
www.rakhivtour.com.ua
tel./fax: (03132) 2-13-16
вул...Миру, буд.42/ ul. Míru, 42
90600, м.Рахів/ Rachiv

5. Berehivský městský turisticko-informační centrum, Berehovo
Vznikl 17.10. 2006

office@zakarpattyatourism.info
www.berehovo-tour.info
tel (03141) 4-32-70,
+380 (50) 551-03-60
+380 (97) 536-94-75
вул...І.Зріні, буд.25/2, / ul. I. Zrinské 25/2
90200, м.Берегово, / Berehovo

6. Velykoberezňanský turisticko-informační centrum, Velký Berezný
Vznikl 29.12.2008

tel. (03135) 2-21-81
вул. Шевченка, 4/ ul. Ševčenka, 4
смт Великий Березний/ Velký Berezný

7. Turisticko-informační centrum Mukačevo
Vznikl 19.12.2008

замок «Сент-Міклош»/ zámek „Sv. Mikloš“
смт Чинадієво,/ Čynadijevo
Мукачівський район/ Mukačevský okres

8. Turisticko-informační centrum Ťačiv
Vznikl 01.2010

tel.03134)3-37-77
067-759-54-04
вул.Робоча, 6 / ul. Roboča, 6
м.Тячів/ Ťačiv

9. Informační centrum přeshraniční spolupráce a evropské integrace
Vznikl 10.09.09

e-mail: teranta@i.ua
tel. 050-372-02-58
(03134) 5-66-03
вул. Харківська, 1 / ul. Charkivská, 1
Тячівський район, смт.Солотвино/ Solotvyno, Ťačivský okres

10. Turisticko-informační centrum Užanského národního přírodního parku, Užok
Vznikl 14.05.09

tel. 099-790-99-07
050-195-01-88
Великобerezнянський р-н, с.Ужок, 154 / Užok, 154 okres Velký Berezný

11. Užhorodský turisticko-informační centrum, Užhorod
Vznikl 19.12.09

e-mail: ungvar@karpataljautazas.hu
www.karpataljautazas.hu
tel. 050-622-23-71
(0312) 61-31-93
вул...Духновича, 16/1 / ul. Duchnoviče 16/1
м.Ужгород, / Užhorod

12. Turisticko-informační centrum pro lidi se zdravotními potížemi, Užhorod
Vznikl 22.04.09

e-mail: resans@i.ua
http://resans.ucoz.ru
tel. 095-532-31-96
вул..Щвабська, 51/ ul. Švabska, 51
м.Ужгород/ Užhorod

13. Mukačivský turisticko-informační centrum, Mukačevo
Vznikl 21.07.2004

вул. Пушкіна, 2/ ul. Puškina 2
м.Мукачево/ Mukačevo

14. Ekologický-vzdělávací centrum „Centrum Evropy“, Dilové
Vznikl 05.06.10

http://cbr.nature.org.ua
cbr-rakhiv@ukr.net
с.Ділове, Рахівський р-н/ Dilové, Rachivský okres

15. Berehivský městský turisticko-informační centrum, Janoš
Vznikl 09.10.2010

tel. 095-573-63-90
вул..Головна, 115 / ul. Holovná, 115
с.Яноші Берегівського р-ну/ Janoš, Berehivský okres

16. Turisticko-informační centrum „Green Hof“, Huklyvý
Vznikl 08.08.2010

info@hof.net.ua
www.hof.net.ua
Tel (03136) 2-40-24
067-506-99-94
Воловецький р-ну, с.Гукливий, 261,/ Huklyvý, 261 okres Voloovec

5. Turistická zařízení podle regionů

Rajon	Počet zařízení	Počet míst
Berehivský	5	213
Velykoberežňanský	3	106
Vynogradivský	4	128
Volovetský	14	717
Iršavský	4	151
Mižhorský	7	305
Mukačevský	7	511
Perečynský	2	79
Rachivský	41	1330
Svaljavský	27	1147
Tjačivský	16	715
Užhorodský	8	156
Chustský	3	38
m. Beregovo	7	291
m. Mukačevo	13	660
m. Užhorod	27	1480
m. Chust	8	386
m. Čop	3	39
Celkem	199	8452

Zdroj: Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

6. Rekreační zařízení podle regionů

Rajon	Počet zařízení	Počet míst
Berehivský	5	762
Velykoberezňanský	4	214
Volovetský	1	80
Iršavský	3	430
Mižhirský	8	449
Mukačevský	5	408
Perečynský	7	794
Rachivský	2	64
Svaljavský	7	177
Tjačivský	44	2503
Užhorodský	6	418
Chustský	5	367
Celkem	97	6666

Zdroj: Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

7. Lázeňská zařízení podle regionů

Rajon	Počet zařízení	Počet míst
Berehivský	1	100
Vynohradivský	1	150
Mižhirský	3	620
Mukačevský	5	1307
Rachivský	1	252
Svaljavský	6	1311
Tjačivský	7	89
Užhorodský	2	128
Chustský	6	507
Celkem	32	4464

Zdroj: Informace od pracovníků oddělení cestovního ruchu a rekreace Zakarpatské krajské správy, Užhorod dne 7 září 2010

8. Obrázky Zakarpatska

